

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพและปัญหาการใช้หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ช่วงชั้นที่ 2 ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 1 ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการวิจัย และได้นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. หลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร

- 1.1 ความหมายของหลักสูตร
- 1.2 ความสำคัญของหลักสูตร
- 1.3 ประเภทของหลักสูตร
- 1.4 ส่วนประกอบของหลักสูตร
- 1.5 ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร

2. การนำหลักสูตรไปใช้

- 2.1 ความหมายของการนำหลักสูตรไปใช้
- 2.2 ขั้นตอนการนำหลักสูตรไปใช้
- 2.3 กระบวนการบริหารจัดการหลักสูตร
- 2.4 งานที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้
- 2.5 ปัญหาการนำหลักสูตรไปใช้
- 2.6 บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้

3. สาระและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

- 3.1 ความสำคัญกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
- 3.2 วิสัยทัศน์กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
- 3.3 พื้นฐานแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนกลุ่มสังคมศึกษา

ศาสนาและวัฒนธรรม

- 3.4 คุณภาพผู้เรียน
- 3.5 สาระและมาตรฐานการเรียนรู้
- 3.6 กระบวนการเรียนรู้
- 3.7 หลักการเรียนการสอนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

- 3.8 ขอบข่ายและประสบการณ์การเรียนรู้
- 3.9 การบูรณาการสาระการเรียนรู้
- 3.10 ยุทธวิธีการเรียนการสอน
- 3.11 สื่อการเรียนรู้
- 3.12 การวัดและประเมินผล
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
5. กรอบความคิดในการวิจัย

หลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร

1. ความหมายของหลักสูตร

นักการศึกษาด้านหลักสูตร ได้ให้ความหมายของคำว่า “หลักสูตร” ไว้อย่างกว้างขวาง หลากหลาย และแตกต่างกันไป ดังนี้

ธำรง บัวศรี (2542 : 7) ได้ให้ความหมายของคำว่า หลักสูตร หมายถึง แผนซึ่งได้ออกแบบจัดทำขึ้นเพื่อแสดงถึงจุดหมาย การจัดเนื้อหา กิจกรรมและมวลประสบการณ์ในแต่ละโปรแกรมการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ตามจุดหมายที่กำหนดไว้

บรรพต สุวรรณประเสริฐ (2544 : 15) ได้ให้ความหมายของคำว่า หลักสูตร หมายถึง การจัดประสบการณ์ของผู้เรียน โดยจะเป็นประสบการณ์ใดก็ได้ เมื่อผ่านเข้าไปในการรับรู้ของผู้เรียน

สำลี รักสุทธี (2544 :10) ได้ให้ความหมายของคำว่า หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์ หรือกิจกรรมที่จัดให้แก่ผู้เรียนทั้งในและนอกห้องเรียนอันจะส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านความรู้ ความคิด เจตคติ และการปฏิบัติในทิศทางที่พึงประสงค์

โบแฮมป์ (Beauchamp 1981 : 61– 62) ได้ให้ความหมายของหลักสูตร มีขอบเขตอยู่ภายใน 3 สถานะ คือ

1. หลักสูตรในฐานะของศาสตร์แขนงหนึ่งในสาขาศึกษาศาสตร์
2. หลักสูตรในฐานะข้อกำหนดเกี่ยวกับการเรียนการสอนที่เขียนขึ้นอย่างเป็นทางการ
3. หลักสูตรในฐานะของการทำงานที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร

จากแนวคิดเกี่ยวกับความหมายของหลักสูตร สรุปได้ว่า หลักสูตร หมายถึง กิจกรรม ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดให้ผู้เรียนทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมด้านความรู้ ความคิด เจตคติ คุณธรรม จริยธรรม เป็นพลเมืองที่ดีของชาติไปในทาง ที่สังคมต้องการและอยู่ในสังคมได้อย่างสันติสุข

2. ความสำคัญของหลักสูตร

นักการศึกษาด้านหลักสูตรได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตร ไว้อย่างกว้างขวาง หลากหลาย และแตกต่างกันไปดังนี้

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539 : 10-12) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ 2 ส่วน ดังนี้

1. ความสำคัญต่อการศึกษา กล่าวคือ หลักสูตรเป็นเครื่องชี้แนวทางในการจัดความรู้ และประสบการณ์แก่ผู้เรียนซึ่งครูจะต้องปฏิบัติตามเพื่อให้ผู้เรียน ได้รับการศึกษาที่มุ่งสู่จุดหมาย เดียวกัน

2. ความสำคัญต่อการสอน กล่าวคือ หลักสูตรเป็นแม่บทสำคัญต่อการจัดการศึกษา ในทุกระดับและทุกสาขาวิชา หลักสูตรจะระบุสิ่งที่คาดหวังจะให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนและแนวทาง ในการจัดให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ต่าง ๆ ตามต้องการ

สมเกียรติ ศรีสกุล (2539 : 13) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรว่า หลักสูตร เป็นหัวใจของการศึกษา ดังนั้น หลักสูตรจึงมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง หลักสูตร เป็นหลักยึดสำหรับผู้บริหารการศึกษา หัวหน้าสถานศึกษา ครู และนักเรียน เพื่อเป็นแนวทาง ในการจัดการศึกษา จัดการเรียนการสอน วางแผนการสอน ดำเนินการสอน วัดและประเมินผล จัดวิธีการเรียน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ของหลักสูตร

ทวีพร ณ นคร (2542 : 7) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรว่า หลักสูตรเป็นแนว ที่จะพัฒนาผู้เรียนให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ เป็นตัวควบคุมการจัดสรรงบประมาณ ตลอดจนเป็นตัวบ่งชี้ความเจริญของประเทศ

ธีรารัง บัวศรี (2542 : 9-10) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ 2 ส่วน ดังนี้

1. ความสำคัญต่อการศึกษารวม เป็นความสามารถในการจัดการศึกษาได้ทั่วถึง ความเสมอภาค ระดับการศึกษาของประชากรส่วนรวม สัดส่วนของผู้ได้รับการศึกษาสาขาต่าง ๆ ย่อมสะท้อนถึงความเป็นประชาธิปไตย และศักยภาพของประชากร ของประเทศในด้านต่าง ๆ

2. ความสำคัญต่อการเรียนการสอน เป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นแนวทางในการวัดประมวล ประสบการณ์แก่ผู้เรียน คือ การนำหลักสูตรไปแปลงเป็นภาคปฏิบัติจริง ๆ

จากแนวคิดเกี่ยวกับความสำคัญของหลักสูตร สรุปได้ว่า หลักสูตรมีความสำคัญกับการจัดการศึกษาของประเทศ หลักสูตรเป็นแนวทางที่จะพัฒนาผู้เรียนให้เติบโตตามจุดหมายที่กำหนดไว้ นำประเทศสู่สันติภาพและเสริมสร้างสันติสุข

3. ประเภทของหลักสูตร

นักการศึกษาด้านหลักสูตรได้กล่าวถึงประเภทของหลักสูตรไว้อย่างกว้างขวางหลากหลาย และแตกต่างกันไป ดังนี้

บันลือ พฤกษ์วัน (2531 : 34-83) วิชัย ดิสสระ (2535 : 20) ทวีพร ณ นคร (2542 : 43) ชูศรี สุวรรณโชติ (2544 : 43-57) ได้กล่าวถึงประเภทของหลักสูตรในลักษณะที่คล้ายกัน ไว้ดังนี้

1. หลักสูตรที่จัดแยกเป็นรายวิชาหรือเนื้อหาวิชา
2. หลักสูตรแบบสหสัมพันธ์หรือหลักสูตรสัมพันธ์วิชา
3. หลักสูตรแบบหมวดวิชา
4. หลักสูตรแบบบูรณาการ
5. หลักสูตรที่ยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง
6. หลักสูตรแบบประสบการณ์
7. หลักสูตรแบบใช้วิชาแกน

นิกลีย์ และอีแวนส์ (Neagley and Evans 1967 : 3-4) ได้กล่าวถึงประเภทของหลักสูตรไว้ 3 ประเภท ดังนี้

1. หลักสูตรเน้นเนื้อหาวิชา ซึ่งแบ่งออกได้ดังนี้
 - 1.1 หลักสูตรรายวิชา
 - 1.2 หลักสูตรสหสัมพันธ์
 - 1.3 หลักสูตรหมวดวิชา
 - 1.4 หลักสูตรแกนวิชา
 - 1.5 หลักสูตรเน้นวัฒนธรรม
 - 1.6 หลักสูตรบูรณาการ
2. หลักสูตรเน้นตัวผู้เรียน ซึ่งแบ่งออกได้ดังนี้
 - 2.1 หลักสูตรกิจกรรม
 - 2.2 หลักสูตรยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง
 - 2.3 หลักสูตรประสบการณ์
3. หลักสูตรเน้นสังคม ได้แก่ หลักสูตรที่ยึดชุมชนเป็นศูนย์กลาง

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับประเภทของหลักสูตร สรุปได้ว่าหลักสูตรมี 5 ประเภท ดังนี้

1. หลักสูตรแกนวิชา หมายถึง หลักสูตรที่ยึดเนื้อหาวิชาเป็นหลัก
2. หลักสูตรหมวดวิชา หมายถึง หลักสูตรที่นำเอาเนื้อหาวิชาที่อยู่ในกลุ่มวิชาเดียวกัน มาผสมผสานเข้าด้วยกัน
3. หลักสูตรบูรณาการ หมายถึง หลักสูตรที่นำเอาวิชาต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กันมา ผสมผสานระหว่างวิชาที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียนมากกว่าเน้นเนื้อหาวิชา โดยคำนึงถึงปัญหาทางสังคม ชีวิตหรือการดำรงชีวิตให้สอดคล้องกับชีวิตจริง
4. หลักสูตรยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง หมายถึง หลักสูตรที่ยึดเอากิจกรรมที่ผู้เรียนสนใจ ปัญหาและความต้องการเป็นหลัก
5. หลักสูตรประสบการณ์ หมายถึง หลักสูตรที่ยึดประสบการณ์ต่าง ๆ เป็นหลัก ในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งนักเรียนจะต้องเรียนรู้ด้วยตนเอง รู้วิธีแก้ปัญหา ลงมือกระทำ

4. ส่วนประกอบของหลักสูตร

นักการศึกษาด้านหลักสูตรได้กล่าวถึงส่วนประกอบของหลักสูตร ไว้ดังนี้

สังัด อุทรานันท์ (2532 : 236-245) ได้กล่าวถึงส่วนประกอบของหลักสูตร แบ่งออกได้ เป็น 2 ส่วนใหญ่ ดังนี้

1. ส่วนประกอบที่จำเป็นสำหรับหลักสูตร ได้แก่

- 1.1 จุดมุ่งหมายทั่วไปและจุดมุ่งหมายเฉพาะ
- 1.2 เนื้อหาสาระและประสบการณ์เรียนรู้
- 1.3 การประเมินผล

2. ส่วนประกอบอื่นที่น่าจะบรรจุไว้ในหลักสูตร

- 2.1 เหตุผลและความจำเป็นของหลักสูตร
- 2.2 การเสนอแนะแนวทางในการจัดการเรียนการสอน
- 2.3 การเสนอแนะแนวการใช้สื่อการเรียนการสอน
- 2.4 การเสนอแนะเกี่ยวกับการช่วยเหลือและส่งเสริม

ธีรารัง บัวศรี (2542 : 8-9) ได้กล่าวถึงส่วนประกอบของหลักสูตรที่สำคัญมี 9 ประการ

ดังนี้

1. เป้าประสงค์และนโยบายทางการศึกษา
2. จุดหมายของหลักสูตร
3. รูปแบบและโครงสร้างของหลักสูตร
4. จุดประสงค์ของวิชา

5. เนื้อหา
6. จุดประสงค์การเรียนรู้
7. ยุทธศาสตร์การเรียนการสอน
8. การประเมินผล
9. วัตถุประสงค์และสื่อการเรียนการสอน

ทวีพร ฌ นคร (2544 : 11) ได้กล่าวถึงส่วนประกอบของหลักสูตรมี 4 ประการ ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร
2. เนื้อหาวิชา
3. กระบวนการเรียนการสอน
4. การประเมินผล

ทาบา (Hilda Taba 1962 : 425) โบแชมปี (Beauchamp 1981 : 108) ได้กล่าวถึงส่วนประกอบของหลักสูตรที่คล้ายกันมี 4 ประการ ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายทั่วไปและจุดมุ่งหมายเฉพาะ
2. เนื้อหาสาระและประสบการณ์เรียนรู้
3. วิธีสอนและการจัดกระบวนการเรียนการสอน
4. การประเมินผล

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับส่วนประกอบของหลักสูตร สรุปได้ว่าส่วนประกอบของหลักสูตรประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ที่สำคัญ 6 ประการ ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร
2. โครงสร้างของหลักสูตร
3. เอกสารประกอบหลักสูตร
4. การจัดการเรียนการสอน
5. สื่อการเรียนการสอน
6. การวัดและประเมินผล

5. ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร

นักการศึกษาด้านหลักสูตรได้กล่าวถึงขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร ไว้ดังนี้

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2537 : 22) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรมี 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลพื้นฐานสำหรับเป็นสิ่งที่กำหนดหลักสูตร
2. บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรด้านการพัฒนา
3. การบริหารจัดการ

4. การนิเทศกำกับดูแล
5. การประเมินหลักสูตร
6. การสนับสนุนการใช้หลักสูตร

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539 : 29) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรมี 6 ขั้นตอน

ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียน สังคม และปรัชญาการศึกษา
2. การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
3. การกำหนดเนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้
4. การนำหลักสูตรไปใช้
5. การประเมินผลหลักสูตร
6. การปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตร

สำลี รักสุทธี (2544 : 35) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรมี 13 ขั้นตอน ดังนี้

1. จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน
2. ศึกษา วิเคราะห์หลักสูตรแม่บท
3. ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหา
4. กำหนดจุดมุ่งหมาย
5. พิจารณาความเหมาะสม
6. กำหนดรูปแบบหรือวิธีการ
7. จัดทำแผนการสอน
8. จัดทำคู่มือครู
9. จัดทำแบบฝึกหัดหรือแบบประเมิน
10. ทดลองและใช้หลักสูตร
11. ประเมินผลการใช้
12. ปรับปรุงแก้ไข
13. ขออนุญาตใช้

ทาบา (Hilda Taba 1962 : 12-13) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรมี 7 ขั้นตอน ดังนี้

1. สำรวจให้ทราบความต้องการและความจำเป็นต่าง ๆ ของสังคม
2. ตั้งวัตถุประสงค์ของการศึกษาตามที่สังคมต้องการ
3. คัดเลือกเนื้อหาวิชาความรู้ที่ต้องการนำมาสอน เพื่อให้มีความรู้ตรงกับ

ความต้องการและความจำเป็นของสังคม โดยพยายามคัดเลือกให้เรียนเฉพาะที่ตรงกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่ตั้งไว้ดังกล่าวในขั้นที่ 2

4. จัดระเบียบ จัดลำดับ แก้ไขเนื้อหาวิชาความรู้ที่คัดเลือกมาได้ ในขั้นที่ 3
5. คัดเลือกประสบการณ์เพื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ ซึ่งจะสร้างเนื้อหาให้สมบูรณ์
6. จัดระเบียบ จัดลำดับ แก้ไขปรับปรุงประสบการณ์ต่าง ๆ ที่จะนำมาเสริมเนื้อหา

วิชาความรู้

7. กำหนดว่ามีเนื้อหาวิชาหรือประสบการณ์อะไรบ้างที่จะต้องประเมินผลว่า ได้มีการเรียนรู้ตรงกับวัตถุประสงค์ไว้หรือไม่เพียงใด จะใช้วิธีการประเมินผลอย่างไร และมีอะไรที่จะนำมาช่วยในการประเมินบ้าง

จากแนวคิดเกี่ยวกับขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตร สรุปได้ว่าการพัฒนาหลักสูตรมี 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน
2. จัดทำร่างหลักสูตร
3. นำหลักสูตรไปใช้
4. ประเมินผลหลักสูตร
5. ปรับปรุงหลักสูตร

การนำหลักสูตรไปใช้

1. ความหมายของการนำหลักสูตรไปใช้

นักการศึกษาหลายท่าน ได้กล่าวถึงความหมายของการนำหลักสูตรไปใช้ไว้ดังนี้

สันต์ ธรรมบำรุง (2527 : 120) ได้ให้ความหมายของการนำหลักสูตรไปใช้

หมายถึง การที่ผู้บริหาร โรงเรียนและครูนำโครงการของหลักสูตรที่เป็นรูปเล่มนั้น ไปปฏิบัติให้บังเกิดผล และรวมถึงการบริหารงานด้านวิชาการของโรงเรียนเพื่ออำนวยความสะดวกให้ครูและนักเรียน สามารถสอนและเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สังค์ อุทรานันท์ (2532 : 260) ได้ให้ความหมายของการนำหลักสูตรไปใช้ หมายถึง การนำหลักสูตรไปใช้เป็นขั้นตอนของการนำหลักสูตรไปสู่การเรียนการสอนในห้องเรียน ได้แก่ การจัดเอกสารประกอบหลักสูตร การเตรียมบุคลากร การบริหารและบริการหลักสูตร และการนิเทศการใช้หลักสูตร

สุนีย์ ภูพันธ์ (2546 : 221) ได้ให้ความหมายของการนำหลักสูตรไปใช้ หมายถึง การดำเนินงานและกิจกรรมต่าง ๆ ในอันที่จะทำให้หลักสูตรที่สร้างขึ้นดำเนินไปสู่การปฏิบัติ

เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย นับแต่การเตรียมบุคลากร อาคาร สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ สภาพแวดล้อม และการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน

โบแชมป์ (Beauchamp. 1975 : 164 อ้างถึงใน สุณีย์ ภูพันธ์ (2546 : 220)

ได้กล่าวถึงความหมายของการนำหลักสูตรไปใช้ หมายถึง การนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ ประกอบด้วย กระบวนการที่สำคัญที่สุดคือการแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้ครูได้มีการพัฒนาการเรียนการสอน

การวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพและปัญหาการใช้หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ช่วงชั้นที่ 2 ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 1 การนำหลักสูตรไปใช้ หมายถึง การนำหลักสูตรที่สร้างขึ้นไปดำเนินการจัดการเรียนการสอน ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

2. ขั้นตอนการนำหลักสูตรไปใช้

นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงขั้นตอนการนำหลักสูตรไปใช้ ไว้ดังนี้
 ช่าง บัวศรี (2542 : 305-311) ได้กล่าวถึงการนำหลักสูตรไปใช้จะต้องมีการเตรียมการก่อนนำหลักสูตรไปใช้ มี 8 ประการ ดังนี้

1. การประชาสัมพันธ์หลักสูตร
2. การเตรียมบุคลากร
3. การเตรียมวัสดุอุปกรณ์
4. การเตรียมอาคารสถานที่
5. การเตรียมระบบบริหารของสถานศึกษา
6. การเตรียมงบประมาณค่าใช้จ่าย
7. การเตรียมปรับปรุงหลักสูตรการฝึกหัดครู
8. การเตรียมชุมชนและสังคม

วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวช (2542 : 104-105) ได้กล่าวถึงการนำหลักสูตรไปใช้มี 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การขออนุมัติหลักสูตร ภายหลังจากหลักสูตรฉบับร่างได้รับการตรวจสอบคุณภาพ มีการทดลองใช้หลักสูตรและมีการปรับปรุงแก้ไขแล้ว ก่อนนำหลักสูตรไปใช้ต้องนำเสนอหน่วยงานที่สังกัดให้ความเห็นชอบอนุมัติ
2. การวางแผนการใช้หลักสูตร ซึ่งอาจจะดำเนินการพร้อมกันไปในขณะที่กำลังรออนุมัติหลักสูตร เช่น การประชาสัมพันธ์หลักสูตร การเตรียมงบประมาณ การเตรียมความพร้อมของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง การเตรียมความพร้อมด้านวัสดุหลักสูตร

3. การบริหารหลักสูตร ให้เป็นไปตามหลักการ จุดหมาย และจุดประสงค์ของหลักสูตร เป็นบทบาทของผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยฝ่ายต่าง ๆ หมวดย่าง ๆ มีลำดับขั้นตอน ดังนี้

- 3.1 ประชุม ชี้แจง ให้อ่านเอกสาร สำหรับการเตรียมบุคลากรในโรงเรียน
- 3.2 การศึกษา วิเคราะห์ และทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร
- 3.3 การจัดผู้สอนเข้าสอน
- 3.4 การจัดตารางสอน
- 3.5 การจัดแผนการเรียนของแต่ละ โปรแกรมวิชา
- 3.6 การสนับสนุนและจัดบริการด้านอาคารสถานที่
- 3.7 การสนับสนุนและจัดบริการด้านวัสดุหลักสูตร
- 3.8 การนิเทศและติดตามผล

4. การนำหลักสูตร ไปใช้ เป็นหน้าที่โดยตรงของครูผู้สอน มีลำดับขั้นตอน ดังนี้

- 4.1 การวิเคราะห์หลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรจากส่วนกลาง
- 4.2 การศึกษาเอกสารประกอบหลักสูตรที่เป็นผลงานระดับท้องถิ่น
- 4.3 การวางแผนการสอน โดยการเขียน โครงสร้างการสอนและแผนการสอน
- 4.4 การวัดผลและประเมินผล
- 4.5 การรายงานผลการนำหลักสูตร ไปใช้

ชูศรี สุวรรณโชติ (2544 : 220-221) ได้กล่าวถึงการนำหลักสูตร ไปใช้มี 4 ขั้นตอน

ดังนี้

1. การเตรียมการ จะต้องดำเนินการดังนี้

- 1.1 รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรทุกชนิดที่มีอยู่พร้อมที่จะนำไปใช้
- 1.2 กำหนดยุทธศาสตร์ในการดำเนินงาน

2. กำหนดหน่วยงานสนับสนุน จะต้องดำเนินการดังนี้

- 2.1 กำหนดหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรทำหน้าที่รับผิดชอบ

ในการใช้หลักสูตร

- 2.2 กระจายความคิด ชี้แจง สนับสนุนให้หน่วยงานย่อยของแต่ละสังกัดดำเนินการใช้หลักสูตรอย่างเต็มที่

3. กำหนดบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร

- 3.1 กำหนดบุคลากรที่เกี่ยวกับการบริหารหลักสูตร ได้แก่ หัวหน้าส่วนราชการ

ผู้บริหารโรงเรียน และผู้บริหารระดับย่อยที่เกี่ยวข้อง

3.2 กำหนดบุคลากรที่ต้องปฏิบัติตามหลักสูตร ได้แก่ ครูผู้สอน ครูผู้สนับสนุน การสอน นักวัดผลการศึกษา

4. กำหนดแนวทางการติดตามผลและการประเมินการใช้หลักสูตร

4.1 กำหนดรูปแบบการติดตามและการประเมินผลการใช้หลักสูตร

4.2 ติดตามผลและประเมินผลการใช้หลักสูตรตามที่ได้กำหนดไว้

ศูนย์ ภูพันธ์ (2546 : 227-238) ได้กล่าวถึงการนำหลักสูตรไปใช้มี 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นเตรียมการใช้หลักสูตร มีการดำเนินการดังนี้

1.1 การตรวจสอบลักษณะหลักสูตร

1.2 การวางแผนและทำโครงการศึกษานำร่อง

1.3 การประเมินโครงการศึกษานำร่อง

1.4 การประชาสัมพันธ์หลักสูตร

1.5 การเตรียมบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

2. ขั้นดำเนินการใช้หลักสูตร เป็นการแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน ซึ่งการใช้หลักสูตรจะมีงานหลัก 3 ลักษณะ คือ

2.1 การบริหารและบริการหลักสูตร มีหน่วยงานทั้งส่วนกลาง และส่วนท้องถิ่น ได้แก่ โรงเรียน การบริหารและบริการหลักสูตรในโรงเรียน ได้แก่

2.2.1 การจัดครูเข้าสอนตามหลักสูตร

2.2.2 การบริหารวัสดุหลักสูตร

2.2.3 การบริหารหลักสูตรภายในโรงเรียน

2.2 การดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตร

2.2.1 การปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น

2.2.2 การจัดทำแผนการสอน

2.2.3 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

2.2.4 การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน

2.3 การสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร

2.3.1 การจัดสรรงบประมาณ

2.3.2 การใช้อาคารสถานที่

2.3.3 การอบรมเพิ่มเติมระหว่างการใช้หลักสูตร

2.3.4 การจัดตั้งศูนย์วิชาการเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร

3. ขั้นตอนติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตร

3.1 การนิเทศและติดตามการใช้หลักสูตรในโรงเรียน

3.2 การติดตามและการประเมินผลการใช้หลักสูตร

จากการวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพและปัญหาการใช้หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ช่วงชั้นที่ 2 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 1 การนำหลักสูตร ไปใช้มี 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นเตรียมการใช้หลักสูตร
2. ขั้นการจัดการเรียนการสอน
3. ขั้นการวัดประเมินผล

3. กระบวนการบริหารจัดการหลักสูตร

กรมวิชาการ (2545 : 24-27) กล่าวถึง กระบวนการบริหารจัดการหลักสูตร เพื่อการใช้หลักสูตรมีประสิทธิภาพ มีภารกิจ 7 ภารกิจ ดังนี้

1. การเตรียมความพร้อมของสถานศึกษา

1.1 สร้างความตระหนักให้แก่บุคลากร ประกอบด้วย คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้บริหาร ครูผู้สอน ผู้ปกครอง ชุมชน นักเรียน ทั้งนี้เพื่อให้เห็นความสำคัญความจำเป็นที่ต้องร่วมมือกันบริหารจัดการหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา

1.2 พัฒนาบุคลากรของสถานศึกษาให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

1.3 ดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการของสถานศึกษา ประกอบด้วย คณะกรรมการตามระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วย คณะกรรมการบริหารหลักสูตร และงานวิชาการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 และคณะกรรมการอื่น ๆ ตามความจำเป็น

1.4 จัดทำระบบสารสนเทศของสถานศึกษา

1.5 จัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา

1.6 เผยแพร่ประชาสัมพันธ์หลักสูตรให้กับผู้ปกครอง นักเรียน หน่วยงานองค์กรในชุมชนทุกฝ่ายได้รับทราบและขอความร่วมมือ

2. การจัดทำสาระของหลักสูตรสถานศึกษา มีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

2.1 ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้อง

2.2 จัดทำกระบวนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

2.3 กำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย และคุณลักษณะอันพึงประสงค์

2.4 จัดทำโครงสร้างหลักสูตร

- 2.5 จัดทำคำอธิบายรายวิชาทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้งพื้นฐานและเพิ่มเติม
- 2.6 จัดทำหน่วยการเรียนรู้
- 2.7 จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้และแผนการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
3. กำหนดแผนการบริหารหลักสูตรสถานศึกษา มีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้
- 3.1 การบริหารการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
- 3.1.1 มีเอกสาร/หลักฐานการทำความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542
- 3.1.2 จัดทำสาระการเรียนรู้กลุ่มสาระ/รายวิชาและกิจกรรมที่หลากหลาย สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจ และความสามารถของผู้เรียน
- 3.1.3 มีการจัดกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ คิด และสรุปเป็นความรู้และแนวคิดด้วยตนเอง
- 3.1.4 มีการสอนซ่อมเสริมและส่งเสริมผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพที่ปรากฏเป็นหลักฐานและตรวจสอบได้
- 3.1.5 มีระบบการประเมินผลตามสภาพจริง
- 3.1.6 ปฏิบัติตามระเบียบการเทียบโอนผลการเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ
- 3.2 การบริหารจัดการกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
- 3.2.1 มีการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและกิจกรรมแนะแนวตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน
- 3.2.2 มีกิจกรรมส่งเสริมบุคลากรในสถานศึกษาให้มีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถทำหน้าที่แนะแนวให้กับผู้เรียน
- 3.2.3 มีแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่ส่งเสริมและตอบสนองจุดเน้นของสถานศึกษา
- 3.3 การส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
- 3.3.1 มีการจัดระดมทรัพยากร เพื่อใช้ในการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา
- 3.3.2 มีเครือข่ายการเรียนรู้ในและนอกสถานศึกษา
- 3.3.3 มีสื่อการเรียนรู้ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษาเพียงพอตามความเหมาะสมของสถานศึกษาและชุมชน
- 3.3.4 มีบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้
- 3.3.5 มีการส่งเสริมให้ครูทำวิจัยในชั้นเรียน

3.3.6 มีการนิเทศภายในอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

4. การดำเนินการใช้หลักสูตรสถานศึกษา มีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้
 - 4.1 มีการประเมินคุณภาพภายในอย่างเป็นระบบ
 - 4.1.1 ปฏิบัติตามแผนที่วางไว้
 - 4.1.2 มีการบริหารจัดการให้สถานศึกษาเป็นฐาน
 - 4.2 จัดให้มีการประเมินคุณภาพของสถานศึกษาโดยองค์กรภายนอก
 - 4.3 สถานศึกษามีการรายงานผลการเรียนรู้ของผู้เรียนต่อชุมชนเป็นประจำ

(ปี/ภาค)

5. การนิเทศ กำกับ ติดตามและประเมินผล มีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้
 - 5.1 มีคณะกรรมการการนิเทศภายในของสถานศึกษา
 - 5.2 มีแผนงาน/โครงการนิเทศ ติดตาม กำกับ ในสถานศึกษา
 - 5.3 มีเอกสารหลักฐานการดำเนินงานบริหารจัดการหลักสูตรที่เป็นปัจจุบัน
 - 5.4 มีรายงานการนิเทศปรากฏเป็นหลักฐาน
 - 5.5 มีระบบกำกับ ติดตามและประเมินผล

6. สรุปผลการดำเนินการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา มีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

- 6.1 มีการรายงานต่อผู้ที่เกี่ยวข้องและชุมชนเป็นประจำ
- 6.2 มีการประเมินผลการใช้หลักสูตร

7. ปรับปรุงและพัฒนากระบวนการบริหารจัดการหลักสูตรและหลักสูตรสถานศึกษา มีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

- 7.1 นำข้อมูลและปัญหามาเป็นพื้นฐานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา
- 7.2 จัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจและ

เป้าหมาย รวมทั้งยุทธศาสตร์การพัฒนานในปีต่อไป

4. งานที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2523 : 184-191) กล่าวถึง การนำหลักสูตรไปใช้ให้บรรลุผลนั้น ผู้บริหารโรงเรียนควรจัดวางแผนเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร 8 ประการ ดังนี้

1. การเตรียมวางแผนเพื่อใช้หลักสูตรใหม่
2. การเตรียมจัดการอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรใหม่
3. การจัดครูเข้าสอน
4. การจัดตารางสอน

5. การจัดบริการวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียน
6. การประชาสัมพันธ์การใช้หลักสูตร
7. การจัดสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ และการเลือกสรร โครงการกิจกรรม

เสริมหลักสูตร

8. การจัดโครงการประเมินผลการใช้หลักสูตรและการปรับปรุงหลักสูตร

สังกัด อุทรานันท์ (2532 : 263-271) กล่าวถึง งานที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้ มี 3 งาน ดังนี้

1. งานบริหารและบริการหลักสูตร

1.1 งานเตรียมบุคลากร ก่อนที่จะนำหลักสูตรไปใช้ควรมีการให้ความรู้หรือชี้แจงให้ผู้ที่จะใช้หลักสูตรมีความเข้าใจถึงจุดมุ่งหมาย หลักการ โครงสร้าง แนวการจัดกิจกรรม การเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผล

1.2 การจัดครูเข้าสอนตามหลักสูตร ต้องคำนึงถึงความรู้ความสามารถ ความสนใจของครู เพื่อให้ผู้ใช้หลักสูตรมีโอกาสได้ใช้ศักยภาพของคนให้เป็นประโยชน์ต่อการใช้หลักสูตรมากที่สุด

1.3 การบริหารและบริการวัสดุหลักสูตร เป็นหน้าที่ของหน่วยงานส่วนกลาง จะต้องดำเนินการบริการหลักสูตรได้ถึงผู้ที่อยู่ในโรงเรียนแต่ละแห่งได้ครบถ้วนและตามกำหนดเวลา

1.4 การบริการหลักสูตรภายในโรงเรียน ได้แก่การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้แก่ผู้ใช้หลักสูตร เช่น ห้องสมุด สื่อการเรียนการสอน เครื่องมือการวัดและประเมินผล

2. งานดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตร

2.1 การปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับท้องถิ่น ซึ่งอาจทำโดยคณะกรรมการหรือครูผู้สอน

2.2 การจัดทำแผนการสอน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรกเป็นแผนการสอนระยะยาว และส่วนที่สองเป็นแผนการสอนระยะสั้น

2.3 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูผู้สอนควรเลือกกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความรู้หรือประสบการณ์ ทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายได้ง่ายที่สุด เร็วที่สุด ประหยัดทั้งเวลา แรงงาน และค่าใช้จ่าย

- 2.4 การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน

3. งานสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร

- 3.1 การนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตร

3.2 การจัดตั้งศูนย์วิชาการเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร
 ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539 : 156-157) กล่าวถึง งานที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร
 มี 2 งาน ดังนี้

1. งานบริหารหลักสูตร เป็นการบริหารและดำเนินงานเกี่ยวกับหลักสูตรเพื่อให้
 เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ผู้บริหารจะเป็นแกนนำ มีกิจกรรม 9 ประการ ดังนี้
 - 1.1 การศึกษาวิเคราะห์และทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรและเอกสารประกอบ
 หลักสูตรต่าง ๆ
 - 1.2 การเตรียมบุคลากรในโรงเรียน
 - 1.3 การจัดครูเข้าสอน
 - 1.4 การจัดตารางสอน
 - 1.5 การจัดแผนการเรียน
 - 1.6 การจัดบริการวัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน
 - 1.7 การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ แก่ผู้ใช้หลักสูตร เช่น อาคารสถานที่
 งบประมาณ การบริหารห้องสมุด
 - 1.8 การนิเทศติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตร
 - 1.9 การประชาสัมพันธ์หลักสูตรแก่ผู้ปกครองและชุมชน
 2. งานสอน เป็นการนำหลักสูตรไปสู่การสอน ซึ่งเป็นหน้าที่ของครูผู้สอนที่จะให้
 ผู้เรียนมีพฤติกรรมตามที่ได้ระบุไว้ในหลักสูตร มีกิจกรรม 6 ประการ ดังนี้
 - 2.1 ทำความเข้าใจในหลักสูตรแม่บทและปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับ
 สภาพและความต้องการของท้องถิ่น
 - 2.2 การวางแผนการสอน
 - 2.3 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร
 - 2.4 การพัฒนาและใช้สื่อการเรียนการสอน
 - 2.5 การจัดสอนซ่อมเสริม
 - 2.6 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้
- สุนีย์ ภูพันธ์ (2546 : 230-233) กล่าวถึง การนำหลักสูตรไปใช้เป็นการแปลงหลักสูตร
 ไปสู่การสอน การใช้หลักสูตรจะมีงานหลัก 3 ลักษณะ ดังนี้
1. การบริหารและบริการหลักสูตร งานบริหารและบริการหลักสูตรในระดับท้องถิ่น
 ได้แก่ โรงเรียนซึ่งเกี่ยวกับการจัดบุคลากรเข้าสอนตามความถนัดและความเหมาะสม การบริหาร
 และบริการหลักสูตรในโรงเรียนได้แก่

1.1. การจัดครูเข้าสอนตามหลักสูตร

การจัดครูเข้าสอน หมายถึง การจัดและดำเนินการเกี่ยวกับการสรรหาและกลวิธีการใช้บุคลากรอย่างเหมาะสมกับความรู้ ความสามารถ ความสนใจ ความถนัดและประสบการณ์ การพัฒนาบุคลากรให้มีความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ และมีความรับผิดชอบต่อการงานอย่างมีประสิทธิภาพ

การจัดครูเข้าสอนเป็นงานของหัวหน้าสถานศึกษา โดยคำนึงถึงความรู้ ความสามารถ ความสนใจ ความถนัด ประสบการณ์ และความสมัครใจของครู

1.2 บริการวัสดุหลักสูตร วัสดุหลักสูตร ได้แก่ เอกสารหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอนทุกชนิดที่จัดทำขึ้นเพื่อให้ความสะดวก และช่วยเหลือครูให้สามารถใช้หลักสูตรได้อย่างถูกต้อง

1.3 การบริการหลักสูตรภายในโรงเรียน ได้แก่ การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ แก่ผู้ใช้หลักสูตร เช่น การบริการห้องสอนวิชาเฉพาะ บริการเกี่ยวกับห้องสมุด สื่อการเรียนการสอน เครื่องมือในการวัดผล และประเมินผล และการแนะแนว

2. การดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตร

2.1 การปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น

2.2 การจัดทำแผนการสอน

2.2.1 แผนการสอนระยะยาว จัดทำเป็นรายภาคหรือรายปี

2.2.2 แผนการสอนระยะสั้น โดยนำแผนการสอนระยะยาวมาขยายเป็นรายละเอียดสำหรับการสอนในแต่ละครั้ง

แผนการสอนมีคุณค่าต่อการจัดการเรียนการสอนของครูดังนี้

1. วางเป็นแนวทางในการสอน เพื่อให้สามารถดำเนินการสอนให้ได้ผลตามความมุ่งหมายของหลักสูตร
2. ให้ความสะดวกแก่ผู้บริหารและศึกษานิเทศก์ ในการช่วยเหลือแนะนำและติดตามผลการเรียนการสอน
3. เป็นแนวทางในการสร้างข้อทดสอบเพื่อประเมินผลการเรียนการสอนเพื่อให้มีความครอบคลุมกับเนื้อหาสาระที่ได้สอนไปแล้ว

2.3 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

2.4 การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน

3. การสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร

3.1 การจัดงบประมาณ

3.2 การใช้อาคารสถานที่

3.3 การอบรมเพิ่มเติมระหว่างการใช้หลักสูตร

3.4 การจัดตั้งศูนย์วิชาการเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร

การวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพและปัญหาการใช้หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ช่วงชั้นที่ 2 ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 1 การดำเนินการใช้หลักสูตร มีงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร ประกอบด้วย 3 งาน ดังนี้

1. งานบริหารและบริการหลักสูตร ได้แก่ การเตรียมการก่อนการใช้หลักสูตร การจัดครูเข้าสอน การจัดทำสื่อการเรียนการสอน การจัดสถานที่ในการเรียนการสอน การประชาสัมพันธ์ การใช้หลักสูตร งบประมาณ การจัดเตรียมเอกสารก่อนการใช้หลักสูตร

2. งานดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตร ได้แก่ การจัดแผนการจัดการเรียนรู้ หรือ โครงการสอน การสร้างเครื่องมือวัดและประเมินผลการเรียนรู้ วิธีการจัดการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล

3. งานสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร ได้แก่ การหาความรู้เพิ่มเติม การนิเทศ และติดตามผลการใช้หลักสูตร การสร้างขวัญและกำลังใจ

5. ปัญหาการนำหลักสูตรไปใช้

สุโขทัยธรรมมาธิราช (2536 : 249-250) กล่าวถึงปัญหาการนำหลักสูตรไปใช้ทั้งในประเทศ หรือต่างประเทศจะพบจุดอ่อนในการนำหลักสูตรไปใช้ในหลาย ๆ ด้าน ด้านที่สำคัญ มี 4 ด้าน ดังนี้

1. ปัญหาจากหน่วยงานส่วนกลาง หน่วยงานส่วนกลางมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ ซึ่งมีปัญหาเกี่ยวกับการจัดส่งเอกสาร หลักสูตรไปยังหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะ โรงเรียน ได้อย่างทั่วถึงและทันกำหนดเวลา ของการใช้ รวมทั้งการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับหลักสูตรยังไม่พอเพียงพอให้เกิดปัญหาด้านความ เข้าใจในหลักสูตรใหม่ที่จะนำมาใช้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับผู้ปกครอง ทำให้ไม่ได้รับความร่วมมือ เกี่ยวกับการการใช้หลักสูตรเท่าที่ควร ปัญหาที่สำคัญอีกปัญหาหนึ่งคือ การขาดงบประมาณที่จะ สนับสนุนด้านการประชาสัมพันธ์หลักสูตร และการฝึกอบรมให้ความรู้และทักษะเกี่ยวกับการนำ หลักสูตรไปใช้แก่ครูและบุคคลที่เกี่ยวข้อง

2. ปัญหาจากคณะวิทยากร คณะวิทยากรผู้ให้ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรยังไม่เพียงพอ เช่น ศึกษานิเทศก์ ผู้เชี่ยวชาญหรือนักวิชาการด้านหลักสูตร

3. ปัญหาจากการใช้หลักสูตรของครู ครูยังขาดความกระตือรือร้นที่จะเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมการสอนให้สอดคล้องกับหลักการใช้หลักสูตรหรือไม่สนใจจัดกิจกรรมการเรียน

การสอน หรือแสวงหาสื่อการเรียนการสอนมาใช้ให้เหมาะสมกับบทเรียนของตน ครูยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับตัวหลักสูตร และหลักการพัฒนาหลักสูตรซึ่งจะส่งผลให้การใช้หลักสูตรของครูไม่ได้ผลเท่าที่ควร

ปัญหาการใช้หลักสูตรที่กล่าวมาข้างต้นเป็นปัญหาที่สำคัญที่ปรากฏให้เห็นเด่นชัดสมควรที่จะต้องหาวิธีการแก้ไขเพื่อให้การนำหลักสูตรไปใช้ได้ผลดียิ่งขึ้น

ปัญหาด้านการใช้หลักสูตรของไทยที่สำคัญ ๆ มี 3 ด้าน ดังนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับตัวหลักสูตร จะมีปัญหาด้านเนื้อหา เช่น ความไม่เหมาะสมของเวลา บางเรื่องยากเกินไปสำหรับผู้เรียนและบางครั้งไม่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน กิจกรรมบางเรื่องซับซ้อนเกินไป เนื้อหามากหรือน้อยเกินไป และหนังสืออ่านประกอบยังไม่พอเพียงกับความ ต้องการ จุดประสงค์กว้างเกินไป ครูไม่สามารถกำหนดขอบข่ายได้ ทำให้สอนไม่ตรงจุดประสงค์ของหลักสูตร

2. ปัญหาด้านการจัดการเรียนการสอน พอว่าครูยังไม่เข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการสอนที่กำหนด สื่อการเรียนการสอนไม่เพียงพอ ครูใช้วิธีการสอนแบบเดิมโดยยึดตัวครูเป็นศูนย์กลาง การสอน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนยังไม่เป็นที่น่าพอใจ และครูขาดความรู้ความเข้าใจในการวัดผล

3. ปัญหาการประสานงานและการบริหารงานเกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้ พบว่าผู้บริหารบางส่วนขาดความรู้ความเข้าใจในหลักสูตรทำให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไม่ดีเท่าที่ควร การนิเทศยังไม่ทั่วถึง การสนับสนุนด้านเอกสารค้นคว้าและหนังสืออ่านประกอบยังไม่พอเพียงกับความ ต้องการ การจัดครูเข้าสอนยังไม่เหมาะสม การจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมด้านการเรียนยังไม่เหมาะสม ผู้บริหารให้ความสนใจในวิชาต่าง ๆ ไม่เท่ากัน รวมทั้งการขาดแคลนครูวิชาเฉพาะที่ต้องการทักษะและความสามารถเฉพาะทาง

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539 : 157-158) ได้กล่าวถึง ปัญหาการนำหลักสูตรไปใช้ มี 3 ด้าน ดังนี้

1. ปัญหาด้านครู

1.1 ครูขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับตัวหลักสูตร และขาดหลักสูตรกับเอกสารประกอบหลักสูตร เช่น คู่มือการใช้หลักสูตร ฯลฯ ซึ่งทำให้การสอนของครูไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

1.2 ครูไม่ยอมเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนให้สอดคล้องกับหลักสูตร ยังคงยึดวิธีการสอนแบบ “ยึดตัวครูเป็นศูนย์กลาง” ในการสอน

1.3 ครูไม่มีเวลาศึกษาหลักสูตรก่อนสอน

2. ปัญหาด้านผู้บริหารโรงเรียน

- 2.1 ผู้บริหารมีความรู้ความเข้าใจในหลักสูตรน้อย ทำให้ไม่สามารถสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ดีเท่าที่ควร
- 2.2 ผู้บริหาร ไม่มีความรู้ความสามารถในการนิเทศและให้คำแนะนำเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรแก่ครู และ/หรือนิเทศน้อยไม่ทั่วถึงและไม่ต่อเนื่อง
- 2.3 ผู้บริหาร ไม่ได้ให้การสนับสนุนการใช้หลักสูตรของคณะครู เช่น การจัดหาเอกสารหลักสูตรประเภทต่าง ๆ และการจัดทำวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอนให้เพียงพอกับความต้องการของครู การจัดครูเข้าสอนไม่เหมาะสม การไม่ได้สนับสนุนการพัฒนาบุคลากรในโรงเรียน

3. ปัญหาด้านศึกษานิเทศก์

- 3.1 ศึกษานิเทศก์นิเทศการใช้หลักสูตรในโรงเรียนต่าง ๆ ไม่ทั่วถึง
- 3.2 ศึกษานิเทศก์ไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรอย่างถ่องแท้ และไม่มีมีความรู้ความสามารถในการนิเทศและให้คำแนะนำเกี่ยวกับครู ได้ดีเท่าที่ควร

4. ปัญหาด้านหน่วยงานส่วนกลาง ระดับจังหวัด และระดับอำเภอ

- 4.1 ส่งเอกสารหลักสูตรและเอกสารประกอบล่าช้า และไม่เพียงพอต่อความต้องการของโรงเรียน
- 4.2 ขาดการประชาสัมพันธ์หลักสูตร โดยเฉพาะกับผู้ปกครองทำให้ไม่ได้รับความร่วมมือเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร
- 4.3 ขาดงบประมาณที่จะสนับสนุนการใช้หลักสูตร
- 4.4 การฝึกอบรมให้ความรู้และทักษะเกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้แก่ครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องยังไม่ทั่วถึง และ/หรือไม่ตรงกับความต้องการของครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

6. บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้

นักการศึกษา ได้กล่าวถึงบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้ไว้ดังนี้
 ชูศรี สุวรรณโชติ (2544 : 221-229) และ สุนีย์ ภูพันธ์ (2546 : 241-242) ได้กล่าวถึงบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้ว่า ประกอบด้วยบุคคล 5 กลุ่ม ดังนี้

1. นักวิชาการและนักพัฒนาหลักสูตร มีบทบาทหน้าที่ในการเสริมการใช้หลักสูตร

- 1.1 ทำหน้าที่ฝึกอบรมให้ความรู้แก่ ผู้บริหาร โรงเรียน ศึกษานิเทศก์ หัวหน้าหน่วยงานย่อยในโรงเรียน และครู ซึ่งในบางครั้งยังต้องทำหน้าที่ในการให้ความรู้กับผู้ปกครองและมวลชน

1.2 ทำหน้าที่นิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตรในสถานศึกษาที่นำหลักสูตรไปใช้รวมทั้งทำหน้าที่ประเมินผลตามหลักสูตร

1.3 ให้การสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตรรวมทั้งการบริการเกี่ยวกับสื่อต่าง ๆ และวัสดุหลักสูตร เช่น เอกสารประกอบหลักสูตร คู่มือการใช้หลักสูตร คู่มือครู

2. ผู้บริหารโรงเรียนมีบทบาทและหน้าที่ในการใช้หลักสูตร ดังนี้

2.1 ทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรที่นำมาใช้ในสถานศึกษาอย่างถ่องแท้

2.2 ให้ความรู้แก่ครูผู้สอนในโรงเรียนเกี่ยวกับหลักสูตรที่นำมาใช้

2.3 จัดวัสดุอุปกรณ์และสื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร

2.4 ติดตามผล ประเมินผล และจัดนิเทศการใช้หลักสูตรภายในโรงเรียน

2.5 จัดระบบการบริหารหลักสูตร กระตุ้น และส่งเสริมให้ครูได้ใช้หลักสูตร

2.6 ประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับหลักสูตร

3. หัวหน้าฝ่าย หัวหน้าหมวดวิชา หรือหัวหน้าสาขาวิชา มีบทบาทและหน้าที่ในการใช้หลักสูตร ดังนี้

3.1 ศึกษาหลักสูตรในแต่ละหมวดวิชาและสาขาวิชาอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะหลักสูตรในหมวดวิชาหรือสาขาที่รับผิดชอบ

3.2 พัฒนาครูในหมวดวิชานั้น ๆ ให้มีความรู้ ความเข้าใจในการใช้หลักสูตร

3.3 กำกับ ดูแล ให้ครูได้ใช้หลักสูตรตามที่กำหนด รวมถึงการใช้สื่ออุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร

3.4 วางแผนและจัดทำแผนการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับหลักสูตร

3.5 จัดหาวัสดุและสื่อการเรียนการสอนมาให้บริการกับครูผู้สอนในสาขาวิชานั้น ๆ

3.6 นิเทศประเมินผลหลักสูตร และติดตามผลการใช้หลักสูตรของครูภายในสาขาวิชาอย่างสม่ำเสมอ

3.7 ประสานงานกับสาขาวิชาอื่นเพื่อพัฒนา ปรับปรุง และร่วมกันใช้หลักสูตรให้ได้ผลดี และสามารถบูรณาการหลักสูตรในแต่ละระดับเข้าด้วยกัน

4. ครูผู้สอน มีบทบาทและหน้าที่ในการใช้หลักสูตร ดังนี้

4.1 มีส่วนรวมในการพัฒนาหลักสูตรทั้งในทางตรงและทางอ้อม

ในทางตรง ครูจะเข้าร่วมในการพัฒนาหลักสูตรที่ส่วนกลางหรือส่วนภูมิภาคเป็นผู้จัดทำ

ในทางอ้อม ครูจะเป็นผู้ติดตามผลการใช้หลักสูตรอย่างใกล้ชิดและเสนอให้นักพัฒนาหลักสูตรดำเนินการพัฒนาหลักสูตรต่อไป

4.2 ศึกษาหลักสูตรอย่างละเอียดเมื่อได้รับหลักสูตรมาใช้แล้ว และเข้าร่วมในการประชุมสัมมนาเรื่องการนำหลักสูตรไปใช้

4.3 ปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับภาพของแต่ละท้องถิ่น และให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น

4.4 จัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับหลักสูตร และถือว่าหลักสูตรเป็นแผนแม่บทที่ครูจะต้องนำไปใช้

4.5 ประเมินผลหลักสูตรทุกบทเรียนและทุกครั้งเมื่อทำการสอนแล้ว เพื่อนำผลการประเมินมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรต่อไป

4.6 ประสานงานกับครูผู้สอนในวิชาเดียวกัน เพื่อร่วมมือในการสร้างสรรค์เนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมกลมกลืนเป็นมาตรฐานที่ใกล้เคียงกัน

4.7 รายงานผลการใช้หลักสูตรต่อผู้มีอำนาจ ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน รวมทั้งการประชุมปรึกษาหารือเพื่อพัฒนาหลักสูตรร่วมกันทั้งฝ่ายบริหารและครู

4.8 คิดค้นหาวิธีการที่เหมาะสมหรือวิธีการใดที่มีประสิทธิภาพที่จะทำให้หลักสูตรที่นำมาใช้บังเกิดผลดีต่อผู้เรียนให้มากที่สุด

5. บุคลากรอื่น ๆ ได้แก่

5.1 บุคคลในสถานศึกษา ได้แก่ บรรณารักษ์ นักเทคโนโลยีทางการศึกษา นักวัดผลการศึกษา นายทะเบียน นักแนะแนวการศึกษา ซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร ดังนี้

5.1.1 ช่วยเหลือผู้บริหาร โรงเรียนและครูในการอำนวยความสะดวกและจัดเตรียมสื่อวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร

5.1.2 แนะนำผู้บริหาร โรงเรียน ครู และนักเรียนให้เกิดความเข้าใจและมีความพร้อมในการใช้หลักสูตร

5.1.3 ช่วยเหลือในการประเมินผลหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวข้อง

5.2 บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ได้แก่ ผู้ปกครองนักเรียน วิทยากรประจำท้องถิ่น และภูมิปัญญาท้องถิ่น มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร ดังนี้

5.2.1 ผู้ปกครองให้ความร่วมมือกับโรงเรียนในทุก ๆ ด้าน เพื่อการตรวจสอบหลักสูตรที่นำมาใช้กับนักเรียนในความปกครอง

5.2.2 ให้ความสนใจหลักสูตรที่นำมาใช้และเสนอแนะปัญหาและข้อควรแก้ไขให้กับโรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539 : 142-146) กล่าวถึงบทบาทของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้ ดังนี้

1. ผู้บริหารโรงเรียน เป็นบุคคลสำคัญในการสนับสนุนการใช้หลักสูตรระดับโรงเรียน และเป็นตัวจักรสำคัญในการกระตุ้นและชักนำให้บุคลากรในโรงเรียนได้ใช้ความสามารถอย่างเต็มที่ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามที่ต้องการ มีแนวปฏิบัติดังนี้

1.1 ศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรให้กระจ่างเพื่อจะได้ให้คำแนะนำแก่ครูผู้สอนและวางแผนในการเตรียมการและดำเนินการใช้หลักสูตร

1.2 จัดเตรียมบุคลากรเพื่อให้ครูมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องหลักสูตรและการเรียนการสอน และสนับสนุนให้บุคลากรมีโอกาสไปฝึกอบรมดูงาน

1.3 จัดครูเข้าสอนให้เหมาะสมกับความรู้ ความสามารถ ความสนใจ ความถนัด และประสบการณ์

1.4 ให้บริการและสนับสนุนการสอนของครู โดยการจัดทำจัดหาเอกสารหลักสูตร เอกสารประกอบหลักสูตร งบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน และจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนการสอน

1.5 ดำเนินการนิเทศติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตรอย่างสม่ำเสมอ

1.6 ให้ขวัญและกำลังใจ ส่งเสริมความก้าวหน้าในหน้าที่การงานอย่างเหมาะสม และยุติธรรม

1.7 ประชาสัมพันธ์การใช้หลักสูตรแก่นักเรียน ครูผู้สอน ผู้ปกครองและคนในชุมชน

1.8 ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งในด้านการทำงาน และการอยู่ร่วมกันในสังคม

2. ครูผู้สอน มีบทบาทหน้าที่หลักคือการสอน จึงเป็นบุคคลที่อยู่ในฐานะผู้ใช้หลักสูตร โดยตรง และมีความสำคัญที่สุดในการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ มีแนวปฏิบัติดังนี้

2.1 ศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรให้กระจ่างและประชุมวิเคราะห์หลักสูตร เพื่อหาจุดประสงค์ของหลักสูตร เนื้อหาวิชา และวางแผนการใช้แผนการสอนให้เหมาะสม

2.2 ทำความรู้จักผู้เรียน และวิเคราะห์ข้อมูลในด้านต่าง ๆ ของผู้เรียน เช่น ความรู้ ความสามารถ และปัญหา เพื่อหาทางพัฒนาผู้เรียนทั้งชั้นและรายบุคคล

2.3 ศึกษาแผนการสอน คู่มือครูให้เข้าใจอย่างชัดเจนก่อนทำการสอน

2.4 จัดห้องเรียนให้มีบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนการสอนและเตรียมสื่อการสอนที่จะใช้ในการสอนแต่ละครั้งก่อนสอน

2.5 ศึกษาและลงมือปฏิบัติการสอนด้วยวิธีการหลากหลาย ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงมากกว่าการฟังและการอ่านเพียงอย่างเดียว

2.6 พัฒนาการจัดการเรียนการสอนใหม่ ๆ และจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ดึงดูดความสนใจของผู้เรียนและเกิดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร

2.7 จัดสอนซ่อมเสริมแก่ผู้เรียนที่มีความจำเป็นต้องเรียน

2.8 ตรวจสอบความก้าวหน้าของผู้เรียนเป็นระยะ ๆ โดยใช้เทคนิควิธีและเครื่องมือที่เหมาะสม เพื่อหาทางปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

2.9 ปรับปรุงหลักสูตรที่ใช้อยู่ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น โรงเรียน และผู้เรียน

3. ศึกษานิเทศก์ มีบทบาทในการสนับสนุนส่งเสริมการใช้หลักสูตรในโรงเรียน ดังนี้

3.1 จัดอบรมหรือแนะนำครูเพื่อเสริมความรู้และทักษะที่จำเป็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรและการดำเนินการเรียนการสอน

3.2 เป็นที่ปรึกษาของครูในกรณีที่มีปัญหาด้านวิชาการ และจัดให้มีการประชุมเพื่อแก้ปัญหา

3.3 เป็นผู้ประสานงานทางวิชาการระหว่างโรงเรียนกับกรม กอง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้โรงเรียนสามารถจัดการเรียนการสอนบรรลุตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

3.4 สร้างเสริมแรงจูงใจเพื่อให้ครูมีกำลังใจในการทำงานและพัฒนาวิชาชีพของตน

3.5 นิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตรของโรงเรียนอย่างต่อเนื่องเพื่อปรับปรุงคุณภาพการสอนของครู

3.6 ประชาสัมพันธ์กิจกรรมของโรงเรียนให้ผู้สนใจได้เข้าใจและมีการขยายผลไปโรงเรียนอื่น ๆ

3.7 จัดให้บริการต่าง ๆ เช่น วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จำเป็น ติดต่อกิจการมาให้ความรู้แก่ครูผู้สอน หรือเป็นวิทยากรเอง

4. ผู้ปกครองและชุมชน มีบทบาทในการสนับสนุนส่งเสริมการใช้หลักสูตร ดังนี้

4.1 ให้การสนับสนุนช่วยเหลือในการจัดหาวัสดุอุปกรณ์และสื่อประกอบการเรียนการสอน

4.2 ช่วยประชาสัมพันธ์สนับสนุนและเผยแพร่ความรู้เรื่องหลักสูตรแก่บุคคลที่ยังไม่เข้าใจในท้องถิ่น

4.3 แสดงความสนใจในการเรียนของผู้เรียนด้วยการซักถามผลการเรียนและช่วยเสนอแหล่งค้นคว้าเพิ่มเติม

4.4 ให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนเมื่อโรงเรียนขอความร่วมมือมา กรมวิชาการ (2545 : 50-58) กล่าวถึง ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานไปใช้ในสถานศึกษา มีดังนี้

1. ผู้บริหารสถานศึกษา มีบทบาทหน้าที่ จัดให้มีแผนพัฒนาสถานศึกษาเพื่อใช้ในการดำเนินการจัดการศึกษาของสถานศึกษา เป็นผู้ดำเนินการจัดทำหลักสูตร จัดให้มีการประชาสัมพันธ์หลักสูตรสถานศึกษา สนับสนุนการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ ให้บุคลากรทุกฝ่ายของสถานศึกษาได้รับความรู้และความสามารถจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา รวมทั้งพัฒนาบุคลากรให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้จัดให้มีการนิเทศภายใน เพื่อนำเทศ กำกับ ติดตามการใช้หลักสูตรอย่างเป็นระบบ ให้มีการประเมินการนำหลักสูตรไปใช้

2. ครูผู้สอน มีบทบาทหน้าที่ วางแผนสร้างหน่วยการเรียนรู้ กำหนดกิจกรรมการเรียนรู้จัดทำแผนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด จัดทำและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จัดหาแหล่งการเรียนรู้อื่น ๆ ในชุมชน เช่น ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ สวนสาธารณะ ฯลฯ พัฒนาตนเองให้เป็นบุคคลที่ใฝ่รู้ ทันต่อเหตุการณ์ เป็นแบบอย่างที่ดี มีคุณธรรม ปฏิบัติดีต่อเพื่อนครู และนักเรียน จัดสภาพแวดล้อมของห้องเรียนและสถานศึกษาให้เอื้อต่อการเรียนรู้ จัดการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพจริง จัดทำวิจัยในชั้นเรียน จัดทำข้อมูลผู้เรียนเป็นรายบุคคล จัดทำวิจัยในชั้นเรียน จัดทำข้อมูลผู้เรียนเป็นรายบุคคล

3. ผู้เรียน มีบทบาทหน้าที่ มีส่วนร่วมในการวางแผนจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับผู้ปกครองและครู วางแผนการเรียนรู้ของตนเองให้สอดคล้องกับความสามารถ ความถนัด และความสนใจของตนเอง มีความรับผิดชอบใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ บริหารจัดการเรียนรู้ของตนเองให้มีคุณภาพ ปฏิบัติตนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ใฝ่หาความรู้ ความสามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง มีการประเมินและพัฒนาตนเองให้ก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง รักษาสิทธิและโอกาสในการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับครูและเพื่อน ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน

4. ผู้ปกครอง มีบทบาทหน้าที่ กำหนดแผนการเรียนรู้ของผู้เรียนร่วมกับครูและผู้เรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดสาระของหลักสูตรและกำหนดแผนพัฒนาสถานศึกษาหรือธรรมเนียมสถานศึกษา ส่งเสริม สนับสนุนกิจกรรมของสถานศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

จัดบรรยากาศในบ้านให้เอื้อต่อการเรียนรู้ อบรมเลี้ยงดู เอาใจใส่ให้ความรัก ความอบอุ่น ส่งเสริมการเรียนรู้ และพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของผู้เรียน สนับสนุนทรัพยากรเพื่อการศึกษาตามความเหมาะสมและจำเป็น ร่วมมือกับครูและผู้เกี่ยวข้อง ประสานงานป้องกันและแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของผู้เรียน ปฏิบัติตนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีความรู้คู่คุณธรรม เป็นแบบอย่างที่ดีนำไปสู่การพัฒนาให้เป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ มีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน และในการประเมินการจัดการศึกษาของสถานศึกษา จัดให้บุตร ธิดา หรือบุคคลที่อยู่ในความดูแลได้รับการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี

5. ประชาชน มีบทบาทหน้าที่ มีส่วนร่วมกำหนดสาระของหลักสูตรและแผนพัฒนาการศึกษาหรือธรรมนูญของสถานศึกษา สนับสนุนกิจกรรมของสถานศึกษาในด้านการจัดการเรียนรู้ และทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อการศึกษาตามความเหมาะสมและจำเป็น มีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน มีส่วนร่วมในการประเมินผลการจัดการศึกษาของสถานศึกษา เพื่อให้สถานศึกษาเป็นสถานศึกษาของชุมชนอย่างแท้จริง

6. ชุมชน มีบทบาทหน้าที่ มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาสถานศึกษาหรือธรรมนูญสถานศึกษา มีส่วนร่วมในการกำหนดสาระตามหลักสูตรของสถานศึกษา โดยคำนึงถึงความต้องการของสังคมและชุมชน เป็นศูนย์การเรียนรู้ เครือข่ายการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์จากสถานการณ์จริง ให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษา มีส่วนร่วมในการตรวจสอบและประเมินผลกาจัดการศึกษาของสถานศึกษา เสนอแนะแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

7. คณะกรรมการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษา มีบทบาทหน้าที่กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์มุ่งให้เกิดในตัวผู้เรียน จัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน จัดระบบและเครื่องมือการประเมินด้านคุณลักษณะ

8. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีบทบาทหน้าที่ กำหนดนโยบายและแผนพัฒนาของสถานศึกษา ให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา ให้ความเห็นชอบในการจัดทำหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ให้ความเห็นชอบในการแต่งตั้งคณะทำงาน/อนุกรรมการต่าง ๆ ที่สถานศึกษาแต่งตั้ง สนับสนุน ส่งเสริมให้การบริหารด้านวิชาการของสถานศึกษา ส่งเสริมให้มีการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา วิทยากรภายนอกและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการของนักเรียนทุกด้าน สืบสานจารีตประเพณี ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติ เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน

ประสานงานกับองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อให้สถานศึกษาเป็นแหล่งวิทยาการของชุมชนและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น

9. คณะกรรมการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการสถานศึกษา มีบทบาทหน้าที่วางแผนการดำเนินงานวิชาการ กำหนดสาระรายละเอียดของหลักสูตรระดับสถานศึกษา และแนวการจัดสัดส่วนสาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน สภาพเศรษฐกิจ สังคม ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น จัดทำคู่มือการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการของสถานศึกษา นิเทศกำกับ ติดตาม ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร การจัดกระบวนการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลและการแนะแนวให้สอดคล้องกันและเป็นไปตามมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาคณากรเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรการจัดกระบวนการเรียนรู้ การวัดผลและประเมินผล การแนะแนวให้เป็นไปตามจุดหมายและแนวทางการดำเนินการของหลักสูตร ประสานความร่วมมือจากบุคคล หน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ และชุมชนเพื่อให้การใช้หลักสูตรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีคุณภาพ ประชาสัมพันธ์หลักสูตรและการใช้หลักสูตรแก่นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้อง และนำข้อมูลป้อนกลับจากฝ่ายต่าง ๆ มาพิจารณาเพื่อการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ ติดตามผลการเรียนของนักเรียนรายบุคคล ระดับชั้น ระดับช่วงชั้น และระดับกลุ่มวิชา ในแต่ละปีการศึกษา เพื่อปรับปรุง แก้ไข และพัฒนาการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ของสถานศึกษา ตรวจสอบ ทบทวน ประเมินมาตรฐานการปฏิบัติงานของครู การบริหารหลักสูตรระดับสถานศึกษาในรอบปีที่ผ่านมา แล้วใช้ผลการประเมินเพื่อวางแผนพัฒนาการปฏิบัติงานของครูและการบริหารหลักสูตรปีการศึกษาต่อไป

10. อนุกรรมการระดับกลุ่มวิชา มีบทบาทหน้าที่ ดำเนินการพัฒนาการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด การวัดและประเมินผลการเรียนรู้รายวิชาต่าง ๆ พัฒนาแผนการสอนรายวิชาที่เป็นมาตรฐานกลาง เพื่อให้ครูผู้สอนสามารถปรับใช้ตามความเหมาะสมและให้การสอนนำไปสู่การเรียนรู้มากที่สุด พัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด กำหนดแนวทางการพัฒนาเครื่องมือและกำกับติดตามการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มวิชาที่กำหนด วิเคราะห์พัฒนาการของนักเรียนเป็นรายบุคคลและรายกลุ่ม ดำเนินการวิจัยการศึกษาในชั้นเรียนเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล นิเทศภายใน แลกเปลี่ยนประสบการณ์การดำเนินงานเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน และประสิทธิภาพในการ

ปฏิบัติงาน รวบรวมข้อมูลเพื่อการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรรายวิชา และการจัดกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนตรวจสอบและประเมินการบริหารหลักสูตรรายวิชาและกลุ่มวิชาในภาคเรียนที่ผ่านมา และวางแผนพัฒนาการบริหารหลักสูตรในการเรียนต่อไป รายงานผลการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของครู อาจารย์และผลการบริหารหลักสูตรของกลุ่มวิชาโดยเน้นผลที่เกิดกับผู้เรียนต่อคณะกรรมการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและผู้เกี่ยวข้องปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

การวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพและปัญหาการใช้หลักสูตรสถานศึกษากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ช่วงชั้นที่ 2 ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 1 บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตร ไปใช้ ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ที่มีความสำคัญต่อการใช้หลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพเป็นอย่างมาก ทั้งในด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ งานวัสดุประกอบหลักสูตร สื่อการเรียน การสอน การวัดและประเมินผล สำหรับครูผู้สอน เป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการสร้างและพัฒนาหลักสูตร และที่สำคัญที่สุดคือ เป็นผู้ใช้หลักสูตร โดยตรง นำหลักสูตรไปใช้ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนกับผู้เรียนจริง ๆ และเป็นผู้ที่ทำให้หลักสูตรที่ใช้อยู่ประสบผลสำเร็จหรือล้มเหลวได้

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

กรมวิชาการ (2545 : 1-2) กล่าวว่า กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ผู้เรียนทุกคนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนปลาย ทั้งนี้เพราะกลุ่มสาระการเรียนรู้นี้ว่าด้วยการอยู่ร่วมกันบนโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลา การเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจซึ่งแตกต่างกันอย่างหลากหลาย การปรับตัวเองกับบริบทสภาพแวดล้อม ทำให้เป็นพลเมืองที่รับผิดชอบ มีความสามารถทางสังคม มีความรู้ ทักษะ คุณธรรม และค่านิยมที่เหมาะสม โดยให้ผู้เรียนเกิดความเจริญงอกงามในแต่ละด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านทักษะและกระบวนการ ด้านเจตคติและค่านิยม และด้านการจัดการและการปฏิบัติ

1. ความสำคัญกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

กรมวิชาการ (2545 : 1-2) กล่าวถึง ความสำคัญของกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ว่าเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ผู้เรียนทุกคนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาต้องเรียน เพราะว่าการอยู่ร่วมกันบนโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลา การเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจซึ่งแตกต่างกันอย่างหลากหลาย การปรับตัวเองกับบริบทสภาพแวดล้อม ทำให้เป็นพลเมืองที่รับผิดชอบ มีความสามารถทางสังคม ความรู้ ทักษะ คุณธรรม และค่านิยมที่เหมาะสม โดยให้ผู้เรียนเกิดความเจริญงอกงามใน 4 ด้าน ดังนี้

1. ด้านความรู้ จะให้ความรู้แก่ผู้เรียนในเนื้อหาสาระ ความคิดรวบยอด และหลักการสำคัญ ๆ ในสาขาวิชาต่าง ๆ ทางสังคมศาสตร์ โดยจัดการเรียนรู้ในลักษณะบูรณาการหรือสหวิทยาการ
2. ด้านทักษะและกระบวนการ ผู้เรียนควรจะได้พัฒนากระบวนการต่าง ๆ จนเกิดทักษะและกระบวนการ ดังนี้ ทักษะการคิด ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการเรียนรู้ ทักษะกระบวนการกลุ่ม
3. ด้านเจตคติและค่านิยม จะช่วยพัฒนาเจตคติ และค่านิยมเกี่ยวกับประชาธิปไตย และความเป็นมนุษย์
4. ด้านการจัดการและการปฏิบัติ จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการทำงานเป็นกลุ่ม สามารถนำความรู้ ทักษะ ค่านิยม และเจตคติที่ได้รับการอบรมบ่มนิสัยมาใช้ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของผู้เรียนได้

2. วัตถุประสงค์กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

กรมวิชาการ (2545 : 2-3) กล่าวถึง วัตถุประสงค์ กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ดังนี้

1. กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นศาสตร์บูรณาการที่มุ่งให้เยาวชนเป็นผู้มีการศึกษา พร้อมทั้งจะเป็นผู้นำ เป็นผู้มีส่วนร่วม และเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ โดย
 - 1.1 นำความรู้จากอดีตมาสร้างความเข้าใจในมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศ เพื่อการตัดสินใจในการเป็นพลเมืองดี
 - 1.2 นำความรู้เกี่ยวกับโลกของเรามาสร้างความเข้าใจในกระบวนการก่อเกิดสภาพแวดล้อมของมนุษย์ เพื่อการตัดสินใจในการดำรงชีวิตในสังคม
 - 1.3 นำความรู้เรื่องการเมืองการปกครองมาตัดสินใจเกี่ยวกับการปกครอง ชุมชนท้องถิ่น และประเทศชาติของตน
 - 1.4 นำความรู้เรื่องการผลิต การแจกจ่าย และการบริโภคสินค้าและบริการ มาตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดเพื่อการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ และการอยู่ในสังคม
 - 1.5 นำความรู้เกี่ยวกับคุณค่าของจริยธรรม ศาสนา มาตัดสินใจในการประพฤติปฏิบัติตนและการอยู่ร่วมกับผู้อื่น
 - 1.6 นำวิธีการทางสังคมศาสตร์มาค้นหาคำตอบเกี่ยวกับประเด็นปัญหาในสังคม และกำหนดแนวทางประพฤติปฏิบัติที่สร้างสรรค์ต่อส่วนรวม

2. กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ได้บูรณาการสรรพความรู้ กระบวนการ และปัจจัยต่าง ๆ เพื่อการเรียนรู้ตามเป้าหมายของท้องถิ่นและประเทศชาติ การเรียนการสอนต้องใช้ ข้อมูล ความรู้ทั้งในระดับท้องถิ่น ประเทศชาติ และระดับโลกเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน

3. ผู้เรียนได้อภิปรายประเด็นปัญหาพร้อมสมัย ร่วมกับเพื่อนและผู้ใหญ่ สามารถ แสดงจุดยืนในค่านิยม จริยธรรมของตนอย่างเปิดเผยและจริงใจ ขณะเดียวกันก็รับฟังเหตุผลของ ผู้อื่นที่แตกต่างจากตนอย่างตั้งใจ

4. การเรียนการสอนเป็นบรรยากาศของการส่งเสริมการคิดขั้นสูงในประเด็นหัวข้อที่ ลึกซึ้ง ทำทนาย ผู้สอนปฏิบัติต่อผู้เรียน ที่จะให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยความ หมาย ให้ผู้เรียนได้รับการประเมินที่เน้นการนำความรู้มาประยุกต์ใช้ทุกรายวิชา

5. กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีการจัดเตรียม โครงการที่สอดคล้องกับ สภาพความเป็นจริงของสังคมที่ให้ผู้เรียนได้นำสิ่งที่เรียนไปใช้ได้จริงในการดำเนินชีวิต

3. พื้นฐานแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

กรมวิชาการ (2545 : 3-6) กล่าวว่า กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นศาสตร์ แห่งบูรณาการ หลักสูตรและการเรียนการสอนมีลักษณะของการเชื่อมโยงสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ในหลักสูตรเข้าด้วยกัน ซึ่งสามารถบูรณาการกับกลุ่มอื่นได้ดังนี้

1. กลุ่มภาษา ในเรื่องของการสื่อสาร ได้แก่ การอ่าน การเขียน การพูด การฟัง เรื่องราว และพิจารณาวรรณกรรมต่าง ๆ โดยการใช้อย่างภาษาในการให้เหตุผลและแก้ปัญหา

2. กลุ่มศิลปะ เชื่อมโยงในเรื่องของมุมมอง ที่สะท้อนให้เห็นความเป็นจริงของสังคม การเมือง เศรษฐกิจ ในยุคสมัยต่าง ๆ ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โลกกว้างและพัฒนาความคิด สร้างสรรค์

3. กลุ่มคณิตศาสตร์ เป็นการบูรณาการทางคณิตศาสตร์ในการจัดระบบการคิด วิเคราะห์ และนำเสนอข้อมูลต่าง ๆ ที่สำคัญกับเหตุการณ์หรือปัญหาในสังคม

4. กลุ่มวิทยาศาสตร์ สามารถนำทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์มาใช้เกี่ยวกับการ ศึกษาทางด้านกายภาพทางสังคมที่มีผลกระทบต่อการดำรงชีวิต

5. กลุ่มพลศึกษาและสุขศึกษา สามารถนำค่านิยมหรือเจตคติรวมทั้งวิธีปฏิบัติตนมา ใช้ในการดำรงชีวิตโดยการพัฒนาร่างกาย อารมณ์ สังคม จิตใจ สติปัญญา ให้มีคุณภาพ

6. กลุ่มการงานอาชีพและเทคโนโลยี สามารถนำความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ หรือทักษะในการทำงาน มาใช้ในการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานของความเป็นพลเมืองดี ซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อตนและส่วนรวม

ดังนั้น การเรียนการสอนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ผู้เรียนจะต้องเป็น นักแก้ปัญหา นำความรู้ความสามารถไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม และสามารถ เชื่อมโยงจินตนาการในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต เพื่อสะท้อนให้เห็นภาพรวมของแนวคิดต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง

4. คุณภาพผู้เรียน

กรมวิชาการ (2546 : 6-8) กล่าวว่า หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดให้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นกลุ่มสาระพื้นฐานที่ผู้เรียนต้องเรียน ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้วยศาสตร์สาขาต่าง ๆ หลายแขนง มีลักษณะ เป็นพหุวิทยาการ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ มีทักษะ กระบวนการ มีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ พึงประสงค์ รวมทั้งได้แสดงบทบาทและความรับผิดชอบ ทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และ ต่อสภาพแวดล้อม

จากองค์ประกอบดังกล่าว จึงทำให้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีจุดเน้น ในการสร้างคุณภาพผู้เรียน ดังนี้

1. ยึดมั่นในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ สามารถนำ หลักธรรมคำสอนไปใช้ปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันได้ เป็นผู้กระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม พัฒนาตนเองอยู่เสมอ รวมทั้งบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม
2. ยึดมั่น ศรัทธาและธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมี พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี ปฏิบัติตามกฎหมาย ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมไทย รวมทั้งถ่ายทอดสิ่งที่ดีงามไว้เป็นมรดกของชาติ เพื่อสันติสุขของ สังคมไทยและสังคมโลก
3. มีความสามารถในการบริหารจัดการทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพเพื่อการดำรงชีวิต อย่างมีคุณภาพ และสามารถนำหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ
4. เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ภาควิวามเป็นไทย ทั้งในอดีตและปัจจุบัน สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็น ระบบ และนำไปสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้
5. มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีงามระหว่างมนุษย์ มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เป็นผู้สร้างวัฒนธรรม และวัฒนธรรม อนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

คุณภาพผู้เรียนเมื่อเรียนจบช่วงชั้นที่ 2 (จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6)

กรมวิชาการ (2545 : 14) ได้กล่าวถึงคุณภาพผู้เรียนเมื่อเรียนจบช่วงชั้นที่ 2 ดังนี้

1. ได้เรียนรู้เรื่องของจังหวัด ภาคและประเทศของตนเอง ทั้งเชิงประวัติศาสตร์ ลักษณะทางกายภาพ สังคม ประเพณี และวัฒนธรรม รวมทั้งการเอง การปกครอง และสภาพเศรษฐกิจโดยเน้นความเป็นประเทศไทย
2. ได้รับการพัฒนาความรู้และความเข้าใจเรื่องศาสนา ศิลปกรรม จริยธรรม ปฏิบัติตนตามหลักธรรม คำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ รวมทั้งมีส่วนร่วมในศาสนพิธีและพิธีกรรมทางศาสนามากยิ่งขึ้น
3. ได้ศึกษาและปฏิบัติตนตามสถานภาพ บทบาท สิทธิหน้าที่ในฐานะพลเมืองดีของท้องถิ่น จังหวัด ภาค และประเทศ รวมทั้งได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของท้องถิ่นตนเองมากยิ่งขึ้น
4. ได้ศึกษาเปรียบเทียบเรื่องราวของจังหวัดและภาคต่าง ๆ ของประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน
5. ได้รับการพัฒนาแนวคิดทางสังคมศาสตร์เกี่ยวกับศาสนา ศิลปกรรม จริยธรรม หน้าที่พลเมือง เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์ เพื่อขยายประสบการณ์ไปสู่การทำความเข้าใจในภูมิภาคซีกโลกตะวันออกและตะวันตกเกี่ยวกับศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม การดำเนินชีวิต การจัดระเบียบทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากอดีตสู่ปัจจุบัน

5. สาระและมาตรฐานการเรียนรู้

กรมวิชาการ (2545 : 9-10) กล่าวถึง สาระที่เป็นองค์ความรู้และมาตรฐานการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มสาระการเรียนรู้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ดังนี้

สาระที่ 1 ศาสนา ศิลปกรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส 1.1 เข้าใจประวัติ ความสำคัญ หลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ และสามารถนำหลักธรรมของศาสนา มาเป็นหลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน

มาตรฐาน ส 1.2 ยึดมั่นในศิลปกรรม การกระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม และศรัทธาในพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ

มาตรฐาน ส 1.3 ประพฤติ ปฏิบัติตนตามหลักธรรม และศาสนพิธีของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ค่านิยมที่ดีงาม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตน บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม สิ่งแวดล้อมเพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

มาตรฐาน ส 2.1 ปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดีตามกฎหมาย ประเพณี และวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทย และสังคมโลกอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส 2.2 เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ชี้นำ ศรัทธา และธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ ทรงเป็นประมุข

สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์

มาตรฐาน ส 3.1 เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิต และการบริโภค การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ และคุ้มค่า รวมทั้งเข้าใจ หลักการเศรษฐกิจอย่างพอเพียง เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ

มาตรฐาน ส 3.2 เข้าใจระบบ และสถาบันเศรษฐกิจต่าง ๆ ความสัมพันธ์ของ ระบบเศรษฐกิจ และความจำเป็นของการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจในสังคมโลก

สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์

มาตรฐาน ส 4.1 เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทาง ประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์บนพื้นฐานของความเป็นเหตุเป็นผลมาวิเคราะห์ เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ

มาตรฐาน ส 4.2 เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในแง่ความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญและ สามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

มาตรฐาน ส 4.3 เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความภูมิใจ และธำรงความเป็นไทย

สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์

มาตรฐาน ส 5.1 เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ ตระหนักถึงความสัมพันธ์ ของสารพัดสิ่งปรากฏในระวางที่ ซึ่งมีผลต่อกันและกันในระบบของธรรมชาติ ใช้แผนที่และ เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการค้นหาข้อมูล ภูมิสารสนเทศ อันจะนำไปสู่การใช้และการจัดการ อย่างมีประสิทธิภาพ

มาตรฐาน ส 5.2 เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์วัฒนธรรม และมีจิตสำนึกอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการ พัฒนาที่ยั่งยืน

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 2 (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6)

กรมวิชาการ (2545 : 11-27) กล่าวถึง มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 2 ดังนี้

สาระที่ 1 ศาสนา ศิลปกรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส 1.1 เข้าใจประวัติ ความสำคัญ หลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ และสามารถนำหลักธรรมของศาสนา มาเป็นหลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน

1. รู้และเข้าใจเรื่องราวพื้นฐานเกี่ยวกับประวัติความสำคัญของศาสนา และคัมภีร์ทางศาสนาที่ตนนับถือ

2. รู้และบอกหลักธรรมสำคัญของศาสนาที่ตนนับถือ และศาสนาอื่น ๆ

3. รู้และเข้าใจเรื่องการบริหารจิตและเจริญปัญญา โดยให้รู้ความหมายของสติสัมปชัญญะ สมาธิและปัญญา

มาตรฐาน ส 1.2 ยึดมั่นในศิลปกรรม การทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม และศรัทธาในพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ

1. ชื่นชมการทำความดีของบุคคลในสังคมพร้อมทั้งบอกแนวปฏิบัติของตน เพื่อเป็นหลักในการดำเนินชีวิต

2. เห็นคุณค่าการทำความดีของบุคคลสำคัญและเสนอเป็นแนวทางการประพฤติปฏิบัติของตนเอง กลุ่มเพื่อน และสังคมใกล้ตัว เพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

3. เห็นประโยชน์ของการบริหารจิตและเจริญปัญญาตามแนวทางศาสนา และสามารถปฏิบัติได้

มาตรฐาน ส 1.3 ประพฤติ ปฏิบัติตนตามหลักธรรม และศาสนพิธีของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ค่านิยมที่ดีงาม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตน บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม สิ่งแวดล้อมเพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

1. รู้และปฏิบัติตนตามหลักศีลธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม หลักธรรมทางศาสนาที่ตนนับถือในเรื่องที่เกี่ยวกับตนเอง กลุ่มสังคมที่ตนเป็นสมาชิกและสิ่งแวดล้อมที่ใกล้ตัวชุมชน และประเทศชาติ เพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

2. ใช้ภาษาในคัมภีร์ที่ใช้ในศาสนาที่ตนนับถือ และร่วมศาสนพิธี พิธีกรรมวันสำคัญทางศาสนาด้วยความเต็มใจ

3. ฝึกบังคับจิตใจให้ตั้งมั่น ได้โดยมีสติสัมปชัญญะในขณะที่ปฏิบัติตามแนวทางของศาสนา

สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

มาตรฐาน ส 2.1 ปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดีตามกฎหมาย ประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคมโลกอย่างสันติสุข

1. ภูมิใจและชื่นชมในความเป็นพลเมืองดีตามวิถีชีวิตประชาธิปไตยของตนเอง และบุคคลอื่นในระดับกลุ่ม สังคมท้องถิ่น และประเทศชาติ
2. ตระหนักถึงสถานภาพ บทบาท สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ในฐานะพลเมืองดีในท้องถิ่นและประเทศ รวมทั้งเข้าใจในเรื่องสิทธิเด็ก เพื่อคุ้มครองปกป้องตนเองและผู้อื่นตลอดจนปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับตนเอง ครอบครัว และชุมชน
3. เข้าใจและปฏิบัติตนตามบรรทัดฐาน และวัฒนธรรมในจังหวัด ภาคและประเทศ รวมทั้งตระหนักถึงความสำคัญในวัฒนธรรมของกลุ่มคนในสังคมที่มีความหลากหลาย และยอมรับในคุณค่าซึ่งกันและกัน

มาตรฐาน ส 2.2 เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธา และธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

1. รู้บทบาทความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจของกลุ่มบุคคลในสังคมเพื่อนำไปสู่ความเข้าใจในการใช้อำนาจธิปไตยในการปกครองประเทศ เข้าใจและมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเมือง การปกครองตามกระบวนการประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่นและประเทศ
2. รู้และเข้าใจความสำคัญของรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายแม่บทของกฎหมายอื่น ๆ การแบ่งแยกอำนาจตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน และปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องในชีวิตประจำวันและเหมาะสมตามวัย

สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์

มาตรฐาน ส 3.1 เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิต และการบริโภค การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ และคุ้มค่า รวมทั้งเข้าใจหลักการเศรษฐกิจอย่างพอเพียง เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ

1. เข้าใจปัจจัยที่เป็นแรงจูงใจให้ผู้ผลิตและผู้บริโภคตัดสินใจใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. เข้าใจระบบสินเชื่อ ผลดี ผลเสีย ของระบบสินเชื่อที่มีต่อสถานะการเงินของหน่วยบุคคล ธุรกิจ องค์กร และประเทศ
3. เข้าใจหลักการเบื้องต้นในการใช้เทคโนโลยีและการแข่งขันที่มีผลต่อการผลิตสินค้าและบริการที่ทำให้ผู้บริโภคตัดสินใจเลือกได้

4. เข้าใจระบบและวิธีการของเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวันได้

5. เข้าใจระบบและวิธีการของสหกรณ์

มาตรฐาน ส 3.2 เข้าใจระบบ และสถาบันเศรษฐกิจต่าง ๆ ความสัมพันธ์ของระบบเศรษฐกิจ และความจำเป็นของการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจในสังคมโลก

1. รู้และเข้าใจปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการทำงานทั้งการผลิตและการบริการ
2. รู้และเข้าใจบทบาทของการใช้เงินในระบบเศรษฐกิจ การตลาด
3. รู้และเข้าใจบทบาทหน้าที่ของธนาคาร และสถาบันการเงิน
4. เข้าใจภาษีที่เกี่ยวข้องในชีวิตประจำวัน
5. เข้าใจระบบการพึ่งพาการแข่งขัน และการปรานประโยชน์ในทาง

เศรษฐกิจ

สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์

มาตรฐาน ส 4.1 เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์บนพื้นฐานของความเป็นเหตุเป็นผลมาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ

1. เข้าใจเรื่องทศวรรษ ศตวรรษ สหัสวรรษ และยุคสมัยที่สัมพันธ์กับอดีต ปัจจุบัน และอนาคต
2. เข้าใจลักษณะของข้อมูล และการจัดระบบข้อมูลระดับจังหวัด ภาค และประเทศ
3. เข้าใจวิธีการทางประวัติศาสตร์ ในการศึกษาประวัติความเป็นมาของจังหวัด ภาค ประเทศ โดยเปรียบเทียบให้เห็นการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในจังหวัด ภาค และประเทศ

มาตรฐาน ส 4.2 เข้าใจพัฒนาการของมนุษย์ชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในแง่ความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญและสามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

1. เข้าใจปัจจัยทางภูมิศาสตร์ที่มีผลต่อพัฒนาการ การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ และการดำเนินชีวิตของคนในจังหวัด ภาค และประเทศ
2. เข้าใจปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างสรรค์วัฒนธรรมไทย และวัฒนธรรม

ท้องถิ่น

3. รู้จักและวิเคราะห์ผลงานสำคัญที่เกิดจากการสร้างสรรค์วัฒนธรรมในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย

มาตรฐาน ส 4.3 เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความภูมิใจ และธำรงความเป็นไทย

1. รู้และเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการ การตั้งถิ่นฐานของรัฐไทย ในดินแดนประเทศไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
2. เข้าใจปัจจัยพื้นฐานและผลกระทบจากภายนอกที่มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
3. รู้และเข้าใจประวัติและผลงานของบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ชาติไทย ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน จนเกิดความภูมิใจนำไปเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต

สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์

มาตรฐาน ส 5.1 เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ ตระหนักถึงความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งที่ปรากฏในระวางที่ ซึ่งมีผลต่อกันและกันในระบบของธรรมชาติ ใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการค้นหาข้อมูล ภูมิสารสนเทศ อันจะนำไปสู่การใช้และการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ

1. เข้าใจมิติสัมพันธ์เชิงทำเลที่ตั้ง ลักษณะทางกายภาพ และกระบวนการของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่ทำให้เกิดลักษณะกิจกรรม และปรากฏการณ์ในท้องถิ่น
2. เห็นคุณค่า จัดทำ และใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ชนิดต่าง ๆ ตรวจสอบข้อมูลเชิงภูมิศาสตร์ในท้องถิ่นต่าง ๆ

มาตรฐาน ส 5.2 เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์วัฒนธรรม และมีจิตสำนึกอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

1. รู้ลักษณะเฉพาะความสำคัญและความแตกต่างของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติในภูมิภาคต่าง ๆ ของไทย ตระหนักถึงความจำเป็น วิธีการกระจายและแลกเปลี่ยนทรัพยากรระหว่างท้องถิ่น เข้าใจสาเหตุผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และทรัพยากรในท้องถิ่นและประเทศ
2. เข้าใจความแตกต่างของสิ่งแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตในภูมิภาคต่าง ๆ ของไทย เข้าใจลักษณะการตั้งถิ่นฐานของประชากรและการอพยพย้ายถิ่น ภูมิใจและรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรมของท้องถิ่น และประเทศ

3. เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม และวัฒนธรรม ตระหนักถึงผลจากการกระทำของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งแวดล้อม ดำเนินชีวิตตามแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีส่วนร่วมแก้ปัญหาและส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

4. มีทักษะในการศึกษาค้นคว้าข้อมูลข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อมจากแหล่งความรู้ในท้องถิ่น

6. กระบวนการเรียนรู้

กรมวิชาการ (2545 : 200-201) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ให้มีคุณภาพจะต้องจัดให้เหมาะสมกับวัยและวุฒิภาวะของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ของตนเอง พัฒนาและขยายความคิดของตนเองจากความรู้ที่ได้เรียน ผู้เรียนต้องได้เรียนสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมทั้งในส่วนกว้างและลึก และจัดในทุกภาคและชั้นปี

7. หลักการเรียนการสอนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

กรมวิชาการ (2545 : 29-30) กล่าวถึง หลักการเรียนการสอนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ดังนี้

1. จัดการเรียนการสอนที่มีความหมาย โดยเน้นความคิดที่สำคัญ ๆ ที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ทั้งในและนอกโรงเรียนได้ เป็นแนวคิด ความรู้ ที่คงทน ยั่งยืน มากกว่าที่จะศึกษาในสิ่งที่เป็นเนื้อหาหรือข้อเท็จจริงที่มากมายกระจัดกระจายแต่ไม่เป็นแก่นสาร ด้วยการจัดกิจกรรมที่มีความหมายต่อผู้เรียนและด้วยการประเมินผลที่ทำให้ผู้เรียนต้องใส่ใจในสิ่งที่เรียน เพื่อแสดงให้เห็นว่าเขาได้เรียนรู้และสามารถทำอะไรได้บ้าง

2. จัดการเรียนการสอนที่บูรณาการ การบูรณาการตั้งแต่หลักสูตร หัวข้อที่จะเรียน โดยเชื่อมโยงเหตุการณ์ พัฒนาการต่าง ๆ ทั้งในอดีตและปัจจุบันที่เกิดขึ้นในโลกเข้าด้วยกัน บูรณาการความรู้ ทักษะค่านิยม และจริยธรรมลงสู่การปฏิบัติจริงด้วยการใช้แหล่งความรู้ สื่อและเทคโนโลยีต่าง ๆ และสัมพันธ์กับวิชาต่าง ๆ

3. จัดการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนา ค่านิยม จริยธรรม จัดหัวข้อหน่วยการเรียนรู้ที่สะท้อน ค่านิยม จริยธรรม ปทัสถานในสังคม การนำไปใช้จริงในการดำเนินชีวิต ช่วยผู้เรียนให้ได้คิดอย่างมีวิจารณญาณ ตัดสินใจแก้ปัญหาต่าง ๆ ยอมรับและเข้าใจในความคิดเห็นที่แตกต่างไปจากตน และรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม

4. จัดการเรียนการสอนที่ท้าทาย คาดหวังให้ผู้เรียนได้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ทั้งใน ส่วนตนและการเป็นสมาชิกกลุ่ม ให้ผู้เรียนใช้วิธีการสืบเสาะ จัดการกับการเรียนรู้ด้วยตนเอง ใฝ่ใจและเคารพในความคิดของผู้เรียน

5. จัดการเรียนการสอนที่เน้นการปฏิบัติ ให้ผู้เรียนได้พัฒนาการคิด ตัดสินใจ สร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง จัดการตัวเองได้ มีวินัยในตนเองทั้งด้านการเรียนและการดำเนินชีวิต เน้นการจัดกิจกรรมที่เป็นจริง เพื่อให้ผู้เรียนนำความรู้ ความสามารถไปใช้ในชีวิตจริง

ครูผู้สอนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ต้องมีความเชื่อว่าผู้เรียนทุกคนเรียนรู้ ได้ ถึงแม้ว่าผู้เรียนจะมีความแตกต่างกันทางด้านปัจเจกบุคคลแต่ก็สามารถบรรลุเป้าหมายแห่ง ความสำเร็จได้ในระดับเดียวกันแต่อาจแตกต่างกันในเรื่องระยะเวลา

8. ขอบข่ายและลำดับประสบการณ์การเรียนรู้

กรมวิชาการ (2545 : 203-204) กล่าวว่า ขอบข่ายและลำดับประสบการณ์การเรียนรู้ใน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ช่วงชั้นที่ 2 (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6) ผู้เรียนควรจะได้ศึกษาเปรียบเทียบเรื่องราวของจังหวัดและภาคที่อยู่อาศัยในประเทศไทยกับของ ภูมิภาคอื่นในโลก ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาแนวคิดเรื่องภูมิภาค เพื่อขยายประสบการณ์ไปสู่ การทำความเข้าใจในภูมิภาคซึ่งโลกตะวันออกและตะวันตกเมื่อได้เรียนในช่วงชั้นที่สูงขึ้น ซึ่งสามารถแบ่งช่วงของการศึกษาได้ดังนี้

1. ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เริ่มตั้งแต่การศึกษาเรื่องราวของจังหวัดและภาคของตน ทั้งเชิงประวัติศาสตร์ ลักษณะทางกายภาพ สังคม และวัฒนธรรม การเมืองการปกครองและ สภาพเศรษฐกิจ

2. ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 จะเน้นการศึกษาความเป็นประเทศไทยให้มากขึ้น รวมทั้งประเทศเพื่อนบ้านของไทย โดยเลือกเป็นกรณีศึกษาเพื่อเปรียบเทียบกับประเทศไทย

ในการศึกษาประเทศอื่นในภูมิภาคต่าง ๆ ผู้เรียนจะได้พัฒนาความเข้าใจในศาสนา สังคม วัฒนธรรม และค่านิยม จริยธรรม สภาพเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง ประวัติศาสตร์ จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจได้ว่าสภาพสังคมในที่ต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาอย่างไร มนุษย์มีส่วนร่วมต่อการเปลี่ยนแปลงนี้อย่างไร สภาพสังคมพัฒนามาสู่ปัจจุบันอย่างไร และ แนวโน้มจะเป็นอย่างไรในอนาคต

9. การบูรณาการสาระการเรียนรู้

กรมวิชาการ (2545 : 205) กล่าวว่า การสอนแบบบูรณาการ คือ การจัดหน่วยการเรียนรู้ การสอนที่มีลักษณะของการผสมผสานประสบการณ์เรียนรู้และเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ที่อยู่ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เข้าด้วยกัน ได้แก่ วิชาภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม เศรษฐศาสตร์ ศาสนา ศิลปกรรม จริยธรรม ซึ่งมีแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ดังนี้

1. นำเข้าสู่บทเรียน เป็นขั้นที่เร้าความสนใจเพื่อให้นักเรียนทำกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งอาจใช้วิธีการอภิปรายซักถาม หรือใช้สื่อประเภทต่าง ๆ ประกอบ
2. ลงมือปฏิบัติ เป็นขั้นที่นักเรียนทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งเป็นการศึกษา ค้นคว้าหาความรู้จากหนังสือ เอกสารและใบความรู้ต่าง ๆ
3. สรุปเสนอผล เป็นขั้นตอนที่ให้นักเรียนนำเสนอผลงานจากกิจกรรมที่ทำไว้ อาจเป็นงานเดี่ยวหรืองานกลุ่ม โดยมีผลสรุปเชื่อมโยงความสัมพันธ์กัน รวมทั้งมีการจัดนิทรรศการ
4. ประเมินผลเป็นขั้นที่ครูประเมินผลจากที่นักเรียนได้ทำกิจกรรมไปแล้ว โดยการซักถาม ทดสอบ โดยใช้ข้อสอบแบบเลือกตอบ และอัตนัย รวมทั้งความร่วมมือในการทำกิจกรรมร่วมกัน

10. ยุทธวิธีการเรียนการสอน

กรมวิชาการ (2545 : 209-211) กล่าวว่า ยุทธวิธีการเรียนการสอนที่สามารถไปใช้ในทุกชั้นการเรียนการสอนกลุ่มใหญ่ กลุ่มย่อยและการศึกษาค้นคว้าเป็นรายบุคคล มี 14 ประการ ได้แก่

1. การระดมสมอง
2. กรณีศึกษา
3. การเรียนแบบร่วมมือ
4. การโต้วาที
5. การจัดประสบการณ์นอกสถานที่
6. การเขียนบรรยาย
7. การจัดระบบความคิดด้วยกราฟฟิค
8. การอ่านร่วมกันในกลุ่ม
9. การสัมภาษณ์
10. การเขียนอนุทิน
11. การบรรยาย
12. การรายงาน

13. การแสดงบทบาทสมมติ และสถานการณ์จำลอง

14. เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์

11. สื่อการเรียนรู้

กรมวิชาการ (2545 : 23-24) ได้กล่าวว่า การจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และหลักสูตรสถานศึกษามุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และใช้เวลาอย่างสร้างสรรค์ รวมทั้งมีความยืดหยุ่น สนองความต้องการของผู้เรียน ชุมชน สังคมและประเทศชาติ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่และเรียนรู้ได้จากสื่อการเรียนรู้และแหล่งการเรียนรู้ทุกประเภท รวมทั้งจากเครือข่ายการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ชุมชนและแหล่งอื่น ๆ เน้นสื่อที่ผู้เรียนและผู้สอนใช้ศึกษาค้นคว้าด้วยความรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียน ผู้สอนสามารถจัดทำและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ขึ้นเองหรือนำสื่อต่าง ๆ ที่มีอยู่รอบตัว และในระบบสารสนเทศมาใช้ในการเรียนรู้โดยใช้วิจารณญาณในการเลือกใช้สื่อ ที่มีอยู่รอบตัว โดยเฉพาะหนังสือเรียน ควรมีเนื้อหาสาระครอบคลุมตลอดช่วงชั้น สื่อสิ่งพิมพ์ควรจัดให้มีอย่างเพียงพอ ควรให้ผู้เรียนสามารถยืมได้จากศูนย์สื่อ หรือห้องสมุด

ลักษณะของสื่อการเรียนรู้ที่จะนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ ควรมีความหลากหลาย ทั้งสื่อธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี และสื่ออื่น ๆ สถานศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้มีหน้าที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรดำเนินการดังนี้

1. จัดทำและจัดหาสื่อที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้เป็นสื่อการเรียนรู้
2. ศึกษา ค้นคว้า วิจัย เพื่อพัฒนาสื่อการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน
3. จัดทำและจัดหาสื่อการเรียนรู้ สำหรับการศึกษาค้นคว้าของผู้เรียน และสำหรับเสริมความรู้ของผู้สอน
4. ศึกษาวิธีการเลือกและการใช้สื่อการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ เหมาะสม หลากหลายและสอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ ธรรมชาติของสาระการเรียนรู้ และความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน
5. ศึกษาวิธีการวิเคราะห์และประเมินคุณภาพมาตรฐานสื่อการเรียนรู้ที่จัดทำขึ้นเอง และที่เลือกนำมาใช้ประกอบการเรียนรู้ โดยมีการวิเคราะห์และประเมิน สื่อการเรียนรู้ที่ใช้อยู่เป็นอย่างดีเสมอ
6. จัดหาหรือจัดให้มีแหล่งการเรียนรู้ ศูนย์สื่อการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพในสถานศึกษาและในชุมชน เพื่อการศึกษาค้นคว้าแลกเปลี่ยนประสบการณ์เรียนรู้ และพัฒนาสื่อการเรียนรู้

7. จัดให้มีเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ระหว่างสถานศึกษา ท้องถิ่น ชุมชน และสังคมอื่น

8. จัดให้มีการกำกับ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานเกี่ยวกับสื่อ และการใช้สื่อการเรียนรู้เป็นระยะ ๆ

ความสำคัญของสื่อการเรียนรู้

กรมวิชาการ (2545 : 215) กล่าวว่า สื่อการเรียนรู้นับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งในการเรียนรู้ สื่อมีบทบาทต่อกระบวนการเรียนรู้ทั้งในส่วนของผู้เรียนและผู้สอน ดังนี้

ความสำคัญของสื่อกับผู้เรียน

1. สื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะช่วยใ้บทเรียนที่มีความซับซ้อนง่ายต่อการทำความเข้าใจง่ายขึ้นและเร็วขึ้น
2. สื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้เรื่องราว ไกลตัวได้
3. สื่อช่วยกระตุ้นและสร้างความสนใจ ทำให้กระบวนการเรียนรู้น่าสนใจยิ่งขึ้นไม่น่าเบื่อหน่าย
4. สื่อสามารถสนองความแตกต่างของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ดี จากสื่อที่เหมาะสมกับความสนใจ สติปัญญา และวิธีการเรียนรู้ของตน
5. สื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ก่อให้เกิดมนุษยสัมพันธ์ที่ดี
6. สื่อช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง สร้างนิสัยรักการอ่านใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

ความสำคัญของสื่อกับผู้สอน

1. การใช้สื่อเป็นการสร้างบรรยากาศการเรียนการสอนให้น่าสนใจ ช่วยให้ผู้เรียนสนุกสนานเพลิดเพลินกับบทเรียน
2. ผู้สอนสามารถใช้ประโยชน์จากสื่อได้ทุกขั้นตอนของกระบวนการจัดการเรียนการสอน
3. สื่อช่วยกระตุ้นให้ผู้สอนตื่นตัวในการเตรียมตัวจัดหาหรือผลิตสื่อเตรียมการในการใช้สื่อ และสร้างสรรค์นวัตกรรมการเรียนการสอนอยู่เสมอ

ลักษณะของสื่อการเรียนรู้

กรมวิชาการ (2545 : 7-8) กล่าวว่า ทุกสิ่งทุกอย่างรอบตัวไม่ว่าจะเป็นคน สัตว์ สิ่งของ สถานที่ เหตุการณ์ หรือความคิด ถือเป็นสื่อการเรียนรู้ได้ทั้งสิ้น สื่อสามารถจำแนกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 3 ประเภท ดังนี้

1. สื่อสิ่งพิมพ์ หมายถึง หนังสือและเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ซึ่งได้แสดงหรือจำแนกหรือเรียบเรียงสาระความรู้ต่าง ๆ โดยใช้หนังสือที่เป็นตัวเขียน หรือตัวพิมพ์เป็นสื่อเพื่อแสดงความหมาย

2. สื่อเทคโนโลยี หมายถึง สื่อการเรียนรู้ที่ได้ผลิตขึ้นเพื่อให้ควบคู่กับเครื่องมือโสตทัศนวัสดุหรือเครื่องมือที่เป็นเทคโนโลยีใหม่ ๆ เช่น แถบบันทึกภาพพร้อมเสียง (วีดิทัศน์) แถบบันทึกเสียง สไลด์ สื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอน เป็นต้น

3. สื่ออื่น ๆ แบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท ใหญ่ ๆ ได้แก่

3.1 สื่อบุคคล

3.2 สื่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3.3 สื่อกิจกรรม/กระบวนการ

3.4 สื่อวัสดุ/เครื่องมือและอุปกรณ์

หลักการเลือกสื่อการเรียนรู้

กรมวิชาการ (2545 : 10-13) กล่าวว่า ในการจัดการเรียนการสอนทุกครั้ง ผู้สอนจะต้องมีการวางแผนด้วยการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ล่วงหน้า และเลือกสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสม ซึ่งมีหลักการเลือกสื่อการเรียนรู้ที่ผู้สอนควรคำนึงถึงมี 4 ประการ ดังนี้

1. ต้องสัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายและเนื้อหาที่จะสอน
2. ต้องเหมาะสมกับผู้เรียน
3. พิจารณาความเป็นไปได้และค่าใช้จ่าย
4. พิจารณาความสะดวกและความสามารถในการใช้สื่อการเรียนรู้

12. การวัดและประเมินผล

กรมวิชาการ (2545 : 43-45) กล่าวว่า มาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม นอกจากจะใช้เป็นทิศทางการจัดทำหลักสูตรและจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณสมบัติตามมาตรฐานแล้ว ยังใช้เป็นกรอบในการวัดและประเมินผลเพื่อตรวจสอบว่าผู้เรียนมีพัฒนาการ มีความสามารถ และมีความสำเร็จทางการเรียนในระดับใด เพื่อนำผลมาใช้ในการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาและเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ

สถานศึกษาในฐานะผู้รับผิดชอบจัดการศึกษา จะต้องจัดทำหลักเกณฑ์ และแนวปฏิบัติในการวัดและประเมินผลการเรียนของสถานศึกษา เพื่อให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายถือปฏิบัติร่วมกัน และเป็นไปในมาตรฐานเดียวกัน สถานศึกษาต้องมีผลการเรียนรู้ของผู้เรียนจากการวัดและประเมินทั้งในระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับชาติ

การประเมินภายนอก เพื่อใช้เป็นข้อมูลสร้างความมั่นใจเกี่ยวกับคุณภาพของผู้เรียนแก่ผู้เกี่ยวข้อง ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา

วิธีการและเครื่องมือในการวัดและประเมินผล

กรมวิชาการ (2545 : 44-45) กล่าวถึง วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการวัดและประเมินผลกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เน้นความสามารถและคุณลักษณะที่แท้จริงของผู้เรียน จะต้องใช้วิธีการและเครื่องมือที่หลากหลาย ดังนี้

1. การทดสอบ เป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบความรู้ ความคิด ความก้าวหน้าในสาระการเรียนรู้ เช่น แบบเลือกตอบ แบบเขียนตอบ บรรยายความ แบบเติมคำสั้น ๆ แบบถูกผิด แบบจับคู่
2. การสังเกต เป็นการประเมินพฤติกรรม อารมณ์ การมีปฏิสัมพันธ์ของผู้เรียน ความสัมพันธ์ในระหว่างทำงานกลุ่ม โดยครูผู้สอนจัดทำเครื่องมือประกอบการสังเกต
3. การสัมภาษณ์ อาจทำอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นการ
4. การประเมินภาคปฏิบัติ จะต้องทำเครื่องมือประเมิน โดยครูผู้สอนจัดทำประเด็นการประเมิน และองค์ประกอบการประเมิน และจัดทำเครื่องมือประกอบการประเมินด้วย
5. scoring rubric เป็นการวิเคราะห์องค์ประกอบและประเด็นที่จะประเมิน เพื่ออธิบายคุณภาพของงานหรือการกระทำเป็นระดับคุณภาพหรือปริมาณ หรือระดับความสามารถ เพื่อเป็นแนวทางในการประเมิน และเป็นข้อมูลสำคัญแก่ครูผู้สอน ผู้ปกครอง หรือผู้สนใจอื่น ๆ
6. การประเมินแฟ้มสะสมงาน (portfolio assessment)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

วิไล โบว์เสวีวงศ์ (2522) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัญหาการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ในเขตการศึกษา 6 ผลการวิจัยพบว่า ด้านความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรและวัสดุหลักสูตร ผู้บริหาร โรงเรียนส่วนใหญ่มีความเข้าใจหลักสูตรพอสมควร ส่วนใหญ่ครูยังไม่เข้าใจดีนัก ครูส่วนใหญ่มีปัญหาทางด้านวิธีสอน เนื่องจากขาดความรู้ความเข้าใจ วิธีสอนแบบต่าง ๆ ที่เื้อื่อต่อหลักสูตรใหม่ และเนื่องจากครูมีประสบการณ์ทางการสอนน้อย ทำให้ครูไม่สามารถจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับชั้นเรียน ผู้เรียนและการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมมากที่สุด อีกทั้งยังขาดงบประมาณที่จะให้ครูจัดหาหนังสือ อุปกรณ์ในการจัดห้องเรียนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้มากที่สุด ปัญหาเด็กขาดเรียน เป็นปัญหาแก่ครูในการจัดสอนซ่อมเสริม เด็กขาด

อุปกรณ์การเรียนทางด้านสื่อการเรียนการสอน ประสบปัญหาเนื่องจากโรงเรียนขาดสื่อ และ
แทบทุกประเภท ขาดแหล่งบริการสื่อการเรียนให้แก่ครู ครูขาดทักษะในการจัดทำและใช้สื่อ
ทางการวัดและประเมินผลยังขาดแคลนวัสดุ ครุภัณฑ์ ในการจัดทำเครื่องมือในการวัดผล
ครูไม่เข้าใจหลักและวิธีการวัดผลตามแนวหลักสูตรใหม่

ละมัย จันดีะยอด (2534) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สภาพการใช้หลักสูตรประถมศึกษา
พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ในโรงเรียนเขตการศึกษา 8 ผลการวิจัยพบว่า
1) ด้านการบริหารการศึกษา โรงเรียนส่วนใหญ่มีการวางแผนการใช้หลักสูตรได้ศึกษารายละเอียด
ของหลักสูตรจากเอกสารด้วยตนเอง ร่วมกันจัดทำแผนการสอน โดยมีศึกษานิเทศก์อำเภอให้ความ
ช่วยเหลือ พบปัญหาครูขาดความรู้ความเข้าใจในการวางแผนการใช้หลักสูตรและการเรียนการสอน
ครูมีภาระรับผิดชอบมาก ได้รับเอกสารประกอบหลักสูตรและสื่อที่ล่าช้า และมีจำนวนจำกัด มีการ
เตรียมบุคลากร โดยส่งครูเข้ารับการอบรม ผู้บริหารโรงเรียนช่วยเหลือครูจัดทำตารางสอน จัดครู
เข้าสอน โดยคำนึงถึงความรู้ และประสบการณ์ ปัญหาที่พบได้แก่ เวลาในการเตรียมบุคลากรมีน้อย
จำนวนห้องเรียนไม่เพียงพอ ไม่ได้รับการนิเทศจากศึกษานิเทศก์จังหวัด และผู้ปกครองไม่เห็น
ความสำคัญของการประชาสัมพันธ์หลักสูตร 2) ด้านการจัดการเรียนการสอน ผู้บริหารส่งเสริม
การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ให้ครูทำบันทึกการสอนล่วงหน้า ให้คำปรึกษาแนะนำและ
ส่งเสริมครูจัดทำสื่อ ครูสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ใช้ทักษะกระบวนการ 9 ประการในการ
สอน ปัญหาที่พบได้แก่ ครูสอนหลายวิชาไม่สามารถเตรียมการสอนได้เต็มที่ สื่อการสอนไม่ครบ
ทุกกลุ่มประสบการณ์ และขาดเครื่องมือวัดผลการเรียนรู้ที่เป็นมาตรฐาน

ฉวีวรรณ พูลนาผล (2536) ทำการวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการใช้หลักสูตร ในโรงเรียน
ขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครปฐม
มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการใช้หลักสูตรในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า 1) ด้านการเตรียม
ความพร้อม โรงเรียนมีการเตรียมความพร้อมก่อนการใช้หลักสูตร โดยการประชาสัมพันธ์หลักสูตร
ไปยังผู้ปกครอง ประสานงานกับหน่วยงาน ประสานงานกับหน่วยงานภายนอกในการจัดหาเอกสาร
ตำรา สื่อ อุปกรณ์ เตรียมบุคลากร มีการจัดข้อมูลพื้นฐานออกเป็นหมวดหมู่และกำหนดบทบาท
หน้าที่รับผิดชอบให้แก่ฝ่าย มีการสำรวจสื่อและจัดทำทะเบียนสื่อ สร้างความมั่นใจให้คณะครู
อาจารย์ในการใช้หลักสูตร โดยแจกเอกสารหลักสูตร และประสานงานให้ครูมีโอกาสแลกเปลี่ยน
ความคิดเห็นกับครูในโรงเรียนมัธยมศึกษาอื่น ๆ 2) ด้านดำเนินการ โรงเรียนมีการจัดทำแผน
การเรียน โดยการกำหนดรายวิชา/กิจกรรมที่เปิดสอนในแต่ละภาคเรียน ครูผู้สอนทำแผนการสอน
ร่วมกับกลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา ผู้ช่วยฝ่ายวิชาการ จัดตารางสอนโดยจัดวิชาบังคับก่อน การจัดครู

เข้าสอนตามความสามารถ กิจกรรมการเรียนการสอนจัดตามเนื้อหาและยึดหยุ่นตามสภาพท้องถิ่น ผู้บริหารนิเทศด้วยการเยี่ยมชั้นเรียน โดยใช้แบบสังเกตการสอน การวัดและประเมินผล

ใช้แบบทดสอบ และนำผลมาปรับปรุงการสอนของครู จัดกิจกรรมลูกเสือ ยุวกาชาด เป็นกิจกรรม สนับสนุนการใช้ หลักสูตร 3) ด้านการติดตามและประเมินผล ผู้บริหาร โรงเรียนดำเนินการ ภาคเรียนละ 1 ครั้ง โดยใช้แบบบันทึกการปฏิบัติงาน และนำผลมาแก้ไขในเรื่องที่บกพร่องและ เป็นปัญหา และด้านปัญหาพบว่า บุคลากรไม่เพียงพอ งบประมาณไม่เพียงพอและได้มาล่าช้า เอกสารหลักสูตรไม่เพียงพอ สิ่งอำนวยความสะดวกไม่เพียงพอ ครูขาดความรู้เรื่องหลักสูตร การทำแผนการสอน การสร้างเครื่องมือแบบทดสอบ วิธีสอน การผลิตและใช้สื่อ ขาดการนิเทศ ที่เป็นระบบ ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการนิเทศ และบุคลากรไม่เห็นความสำคัญ

นวพรรณ สรรพสิน (2538) ทำการวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการใช้หลักสูตร

ประถมศึกษา พ.ศ.2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร

มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2521 (ฉบับปรับปรุง

พ.ศ.2533) ในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ในด้านการบริหารหลักสูตร และด้านการจัดการ

เรียนการสอน ผลการวิจัยพบว่า 1) ด้านบริหารการใช้หลักสูตร โรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่

มีการวางแผนการใช้หลักสูตร โดยการประชุมชี้แจงให้ครูเข้าใจในเรื่องหลักสูตร ผู้บริหารโรงเรียน

และครูร่วมกันจัดทำแผนงาน โครงการของโรงเรียน มีการสำรวจความต้องการของครูเกี่ยวกับ

เอกสารหลักสูตรและสื่อ มีการจัดทำบันทึกการสอนโดยครู ส่วนปัญหาที่พบได้แก่ ขาดงบประมาณ

สนับสนุน เอกสารหลักสูตรและสื่อไม่เพียงพอกับความต้องการ ครูขาดความรู้และทักษะในการ

สร้างสื่อ ผู้บริหารส่วนใหญ่จัดครูเข้าสอนตามวุฒิการศึกษา และประสบการณ์ของครู มีการจัดสรร

งบประมาณเพื่อการใช้หลักสูตรตามลักษณะแผนงาน โครงการและกิจกรรม มีการประชุม

ปฏิบัติการเพื่อผลิตเอกสารและสื่อโดยใช้วัสดุในท้องถิ่น วิธีการนิเทศที่ใช้คือการสังเกตการสอน

และซักถามปัญหาของครู มีการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร โดยพิจารณาจากความพร้อมของ

โรงเรียน ประชาสัมพันธ์การใช้หลักสูตร โดยการเชิญผู้ปกครองมามีส่วนร่วมในกิจกรรมของ

โรงเรียนในส่วนที่เป็นปัญหาคือ ครูไม่มีเวลาเตรียมตัว เนื่องจากมีงานอื่นต้องรับผิดชอบมาก

ไม่ได้รับการนิเทศจากศึกษานิเทศก์เขตอย่างต่อเนื่อง และประชาชนไม่ให้ความร่วมมือ 2) ด้านการ

จัดการเรียนการสอน พบว่า ผู้บริหารส่วนใหญ่มีการวางแผนการสอนโดยการประชุมครู พัฒนา

คุณภาพการเรียนการสอนโดยการนิเทศภายใน และการสอนซ่อมเสริม สิ่งที่ครูใช้พิจารณาเลือก

เทคนิคและวิธีสอนคือ จุดประสงค์การเรียนรู้ มีการนำผลของการประเมินไปใช้ในการปรับปรุง

มาตรฐานการจัดการเรียนการสอน และการจัดสอนซ่อมเสริม สำหรับปัญหาที่พบคือ ครูต้องสอน

วิชาที่ตนไม่ถนัด ครูขาดแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับเทคนิคและวิธีสอน ครูไม่มีเวลาพอสำหรับการสร้างเครื่องมือวัดจุดประสงค์

ชรินทร์ มั่งคั่ง (2539) ทำการวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการใช้หลักสูตรวิชาท้องถิ่นของเรา 1 (ส 071) ในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาสภาพและปัญหาการใช้หลักสูตร วิชาท้องถิ่นของเรา 1 (ส 071) ในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่า ด้านการบริหารหลักสูตร ผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่สนับสนุนด้านการจัดเตรียมบุคลากรครู ด้านการจัดเตรียมและบริการสื่อการสอน ด้านการนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตร โดยสนับสนุนให้ครูศึกษาหลักสูตรด้วยตนเอง มีการสำรวจสื่อการสอน มีการสอบถามครูฝ่ายวิชาการ และมีผู้บริหารโรงเรียนส่วนน้อยที่สนับสนุน ด้านการจัดเตรียมสถานที่ ด้านงบประมาณ โดยสนับสนุนจัดศูนย์ข้อมูลท้องถิ่นในห้องสมุด และสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัดกิจกรรมเสริมการเรียนการสอน สำหรับครูผู้สอนส่วนใหญ่ไม่ได้รับการสนับสนุนด้านการบริหารหลักสูตรด้านการจัดการเรียนการสอน ผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่สนับสนุนด้านการจัดการเรียนการสอน และครูผู้สอนส่วนใหญ่จัดการเรียนการสอน โดยการจัดทำแผนการสอน และใช้ทักษะกระบวนการ 9 ขั้นในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีการจัดป้ายนิเทศ ผลิตแผนภูมิแผนที่ วัตถุประสงค์และประเมินผลการเรียน โดยใช้แบบทดสอบ ครูส่วนน้อยที่มีความรู้เรื่องหลักสูตร และมีส่วนร่วมในการจัดทำเอกสารประกอบหลักสูตร และด้านปัญหาพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนมีปัญหาด้านการบริหารหลักสูตรและด้านการจัดการเรียนการสอนคือ ขาดการอบรมการใช้หลักสูตร ขาดการนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตร ขาดครูวิชาสังคมศึกษา ขาดความรู้เกี่ยวกับหลักสูตร ห้องเรียนและงบประมาณไม่เพียงพอ ขาดเอกสารประกอบหลักสูตร ขาดความร่วมมือจากศึกษานิเทศก์ ขาดการวางแผนการจัดกิจกรรมเสริมการสอนร่วมกับคณะครู ขาดวัสดุอุปกรณ์ในการผลิตสื่อ ขาดการนำข้อมูลย้อนกลับมาใช้แก้ปัญหการเรียนการสอน

ทิพวรรณ ขวัญอ่อน (2541) ทำการวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการใช้หลักสูตรพระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาสภาพและปัญหาการใช้หลักสูตรพระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ด้านงานบริหารและบริการหลักสูตร ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอน ส่วนใหญ่มีการเตรียมความพร้อมเพื่อให้เข้าใจและมีความรู้เกี่ยวกับหลักสูตร ผู้บริหาร

จัดครูเข้าสอนตามประสบการณ์และความสามารถ จัดตารางสอนตามโครงสร้างของหลักสูตร จัดบริการวัสดุอุปกรณ์ให้ครูเตรียมสื่อการสอน จัดห้องเรียนให้เป็นระเบียบ สะอาด และอากาศถ่ายเท ครูส่วนใหญ่ระบุว่าผู้บริหารมีวิธีการสำรวจความพร้อมของบุคลากร โดยการศึกษาประวัติจากทะเบียนประวัติ จัดครูเข้าสอน โดยพิจารณาจากครูประจำวิชาสร้างเสริมลักษณะนิสัยและวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต มีการจัดเตรียมสื่อการสอน สนับสนุนงบประมาณ และมีการประชาสัมพันธ์หลักสูตรผ่านตัวนักเรียน ไปยังผู้ปกครอง ปัญหาที่พบได้แก่ ครูไม่มีวุฒิทางพระพุทธศาสนา งบประมาณมีไม่เพียงพอ จำนวนห้องเรียนไม่เพียงพอที่จะจัดห้องจริยศึกษา ครูผู้รับผิดชอบขาดความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรพระพุทธศาสนา และมีวิธีการประชาสัมพันธ์ดำเนินงานดำเนินการเรียนการสอนหลักสูตร ผู้บริหารส่วนใหญ่สนับสนุนให้ครูจัดทำแผนการสอน จัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของหลักสูตร ให้ผลิตและใช้สื่อ ให้จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร จัดสรรงบประมาณเพื่อจัดทำเครื่องมือวัดและประเมินผล ครูผู้สอนพระพุทธศาสนาส่วนใหญ่จะทำแผนการสอนด้วยตนเอง จัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงออกและมีส่วนร่วม ใช้วิธีการสอนแบบบรรยาย ผลิตสื่อด้วยตนเอง จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรชี้แจงจุดมุ่งหมาย หลักเกณฑ์ และวิธีการวัดผลให้นักเรียนทราบก่อน ในการวัดและประเมินผลใช้แบบทดสอบ แบบฝึกหัด และทดสอบภาคปฏิบัติ โดยจัดทำหลังจากจบบทเรียน และวัดพฤติกรรมด้านพุทธพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย ปัญหาที่พบได้แก่ ขาดความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาพระพุทธศาสนา ขาดทักษะในการเขียนแผนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการผลิตสื่อการเรียนการสอน รวมทั้งไม่มีเวลาเตรียมการสอน ด้านงานสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร ผู้บริหาร โรงเรียนส่วนใหญ่ระบุว่า ผู้นิเทศ คือ ผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวิชาการ วิธีการนิเทศใช้การแนะนำและเขียนตามชั้นเรียน ส่วนครูระบุว่า ใช้การประชุมชี้แจง วิธีการสนับสนุนสร้างขวัญและกำลังใจแก่ครู โดยการให้คำปรึกษาแนะนำ ปัญหาที่พบได้แก่ ไม่ได้รับการติดตามผลอย่างต่อเนื่อง

กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ (2546) ทำการวิจัยเรื่อง การติดตามและประเมินผล การใช้หลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนนาร่องและโรงเรียนเครือข่าย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน มีวัตถุประสงค์เพื่อติดตามและประเมินผลการดำเนินงานการใช้หลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนช่วงชั้นที่ 1 และ 2 ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2545 พบว่า 1) ปัจจัยสนับสนุนการใช้หลักสูตรสถานศึกษา 1.1 ปัจจัยภายในสถานศึกษา ครูผู้สอน ร้อยละ 70.8 เห็นว่าสื่อที่มีอยู่แล้วมีความเหมาะสม แต่ร้อยละ 55.1 เห็นว่าสื่อที่ใช้จัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรไม่เพียงพอ สถานศึกษามากกว่าร้อยละ 60 (ร้อยละ 64.3-70.1) มีแหล่งการเรียนรู้ที่เพียงพอ และครูผู้สอนมีความเห็นว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีความรู้

และความตระหนักในการจัดการหลักสูตร มีความเป็นผู้นำทางวิชาการ และมีทักษะในการจัดการบริหารหลักสูตรอยู่ในระดับปานกลาง 1.2 ปัจจัยภายนอกสถานศึกษา ผู้บริหารแสดงความเห็นว่าชุมชนเห็นความสำคัญและมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรอยู่ในระดับปานกลาง ขณะที่ชุมชนประเมินตนเองว่า หลังใช้หลักสูตรเข้ามามีส่วนร่วมแตกต่างจากก่อนใช้ แหล่งการเรียนรู้ที่สถานศึกษามากกว่าร้อยละ 75 (ร้อยละ 76.7-85.1) มีเพียงพอ 2) กระบวนการใช้หลักสูตร

2.1 การบริหารจัดการหลักสูตร มีสถานศึกษาร้อยละ 48.6 ที่จัดครูเข้าสอนได้ตรงตามวุฒิ ร้อยละ 55.9 ตรงกับความรู้ความสามารถในกลุ่มสาระที่สอน และร้อยละ 51.9 มีครูสอนเพียงพอในการแก้ปัญหาการขาดแคลนครูผู้สอนสถานศึกษา ร้อยละ 66.3 เชิญชุมชนช่วยสอน ร้อยละ 49.0 จ้างสอน ร้อยละ 30.1 ใ้บุคลากรร่วมกันในกลุ่มโรงเรียน/สหวิทยาเขต สถานศึกษาส่วนใหญ่ ร้อยละ 89.3 ส่งเสริมสนับสนุนการใช้แหล่งการเรียนรู้ และร้อยละ 94.5 สนับสนุนให้มีการสร้าง/ใช้สื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยี 2.2 การนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการใช้หลักสูตร สถานศึกษา ร้อยละ 95.3 ศึกษาสภาพการใช้หลักสูตรสถานศึกษา ร้อยละ 93.8 วางแผนนิเทศการใช้ การนิเทศส่วนใหญ่ร้อยละ 68.3 เป็นไปตามแผนที่กำหนด 2.3 การจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอน การวางแผนจัดการเรียนรู้ ครูผู้สอนมากกว่าร้อยละ 97 ปฏิบัติดังนี้ ศึกษาเอกสารหลักสูตร กำหนดเนื้อหาในแผนการจัดการเรียนรู้สอดคล้องกับคำอธิบายรายวิชา และกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้สอดคล้องกับผลการเรียนรู้ที่คาดหวังของหลักสูตรสถานศึกษา การจัดกระบวนการเรียนรู้ครูผู้สอนมากกว่าร้อยละ 90 ใช้การสาธิต เกม/เพลง และการระดมสมอง แหล่งการเรียนรู้ที่ครูผู้สอนมากกว่าร้อยละ 80 ใช้ คือ สื่อการอ่าน สื่อเทคโนโลยี และแหล่งวิทยากร ครูผู้สอน ร้อยละ 75.2 ทำวิจัยในชั้นเรียน และมากกว่าร้อยละ 90 วัดผลประเมินผลโดยใช้แบบวัดภาคปฏิบัติ แบบทดสอบอัตนัยและแฟ้มสะสมงาน 2.4 การปฏิบัติตามหลักสูตรสถานศึกษา ผู้บริหาร ครูผู้สอน และผู้เรียน ปฏิบัติหลังใช้แตกต่างจากก่อนใช้หลักสูตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 3) ผลผลิตจากการใช้หลักสูตรสถานศึกษา 3.1 ความพึงพอใจต่อการใช้หลักสูตรสถานศึกษา ทั้งผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน ผู้เรียน และชุมชน พึงพอใจต่อการใช้หลักสูตรอยู่ในระดับมาก 3.2 การประเมินผล การเรียนรู้ที่คาดหวัง ในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ.2545 นักเรียนชั้น ป.1 มากกว่าร้อยละ 90 ผ่านเกณฑ์การประเมินทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และนักเรียนชั้น ป.4 มากกว่าร้อยละ 90 ผ่านเกณฑ์การประเมิน 7 กลุ่มสาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ยกเว้นกลุ่มสาระคณิตศาสตร์มีนักเรียนร้อยละ 53 ที่ผ่านเกณฑ์การประเมิน

กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ (2546) ได้สรุปผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษา โครงการติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนนำร่องและโรงเรียนเครือข่าย พบว่า 1) ข้อมูลการใช้หลักสูตรสถานศึกษา 1.1 ด้านปัจจัย ได้แก่ บุคลากร

ผู้บริหารมากกว่าร้อยละ 50 มีความรู้และความตระหนักในการจัดการบริหารหลักสูตรสถานศึกษา สถานศึกษาร้อยละ 42.9 ขาดแคลนครู แก้ปัญหาโดยการจ้างสอนและเชิญชุมชนช่วยสอน ชุมชน มากกว่าร้อยละ 58 เห็นความสำคัญของการจัดทำและใช้หลักสูตรสถานศึกษา สถานศึกษามากกว่า ร้อยละ 80 มีสิ่งอำนวยความสะดวกต่อการใช้หลักสูตร มากกว่าร้อยละ 90 มีเอกสาร/แนวการปฏิบัติ หลักสูตรสถานศึกษา มากกว่าร้อยละ 70 มีข้อมูลสารสนเทศ และมากกว่าร้อยละ 50 มีแหล่งการเรียนรู้ภายในสถานศึกษา 1.2 ด้านกระบวนการ การบริหารจัดการ สถานศึกษามากกว่าร้อยละ 70 มีการประชาสัมพันธ์หลักสูตรสถานศึกษาแก่บุคลากรที่เกี่ยวข้อง มากกว่าร้อยละ 55 จัดครูเข้าสอน ตรงตามวุฒิ และตรงกับระดับความรู้ความสามารถในกลุ่มสาระที่สอน มากกว่าร้อยละ 50 มีการใช้อาคารสถานที่ในการจัดการเรียนรู้ มากกว่าร้อยละ 92.7 มีการส่งเสริมสนับสนุนการใช้แหล่งเรียนรู้ ภายใน ร้อยละ 92.7 มีการส่งเสริมสนับสนุนการใช้แหล่งเรียนรู้ภายในและภายนอกสถานศึกษา ร้อยละ 94.7 มีการสนับสนุนให้มีการสร้าง/ใช้สื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยี ร้อยละ 92.7 มีการ ตรวจสอบและปรับปรุงหลักสูตร ร้อยละ 67.9 มีการดำเนินการนิเทศการใช้หลักสูตรสถานศึกษา ตามแผนที่กำหนด ครูผู้สอนมากกว่าร้อยละ 90 ปฏิบัติงานในเรื่องการวางแผนการจัดการเรียนรู้ มากกว่าร้อยละ 70 มีการจัดกระบวนการเรียนรู้ มากกว่าร้อยละ 85 มีการใช้สื่อ มากกว่าร้อยละ 66 มีการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ มากกว่าร้อยละ 80 มีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ 1.3 ด้าน ผลผลิต ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้น ป.1 ป.4 ม.1 และ ม.4 ในแต่ละกลุ่มสาระการ เรียนรู้ ในภาคเรียนที่ 1/2545 ส่วนใหญ่มากกว่าร้อยละ 90 ผ่านเกณฑ์การประเมินของทุกกลุ่มสาระ การเรียนรู้ ยกเว้นกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ชั้น ป.4 ที่มีนักเรียนร้อยละ 53.03 ผ่านเกณฑ์การ ประเมิน 2) ความพึงพอใจต่อการใช้หลักสูตรสถานศึกษา ผู้บริหารมีความพึงพอใจต่อการ ใช้ หลักสูตรในระดับมากทุกรายการ ยกเว้นเรื่องการจัดสอนซ่อมเสริมที่มีความพึงพอใจในระดับ ปานกลาง ครูผู้สอน นักเรียน และชุมชน มีความพึงพอใจในเรื่องการจัดทำหลักสูตรในระดับมาก

เจรจา ประจันตะเสน (2546) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สภาพการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ตามหลักสูตรขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของโรงเรียนนาร่องและโรงเรียนเครือข่าย จังหวัดขอนแก่น มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กลุ่มสาระ การเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมในโรงเรียนนาร่องและโรงเรียนเครือข่าย จังหวัด ขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า 1) ด้านสภาพการจัดทำและปัญหาอุปสรรคการจัดทำหลักสูตร สถานศึกษากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม 1.1 การเตรียมความพร้อม โดยภาพรวมผู้บริหารสถานศึกษามีการปฏิบัติระดับมาก ประเด็นที่มีการปฏิบัติมากที่สุด คือ การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาหรือธรรมนูญโรงเรียน และสภาพปัญหาอุปสรรค

โดยภาพรวมมีปัญหาในระดับมาก และสภาพปัญหาอุปสรรค โดยภาพรวมมีปัญหาในระดับปานกลาง ยกเว้น ในเรื่องการแต่งตั้งคณะกรรมการและคณะอนุกรรมการของสถานศึกษา ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาและงานวิชาการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 มีปัญหาในระดับน้อย 1.2 การจัดทำสาระหลักสูตรสถานศึกษา โดยภาพรวมผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนมีการปฏิบัติระดับมาก ส่วนสภาพปัญหาอุปสรรคผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนโดยภาพรวมมีปัญหาในระดับปานกลาง 2) ด้านสภาพการใช้และปัญหาอุปสรรคการใช้หลักสูตรสถานศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม 2.1 การเตรียมความพร้อม โดยภาพรวมครูผู้สอนมีการปฏิบัติระดับมาก สภาพปัญหาอุปสรรคโดยภาพรวมมีปัญหาในระดับปานกลาง 2.2 การวางแผนการใช้หลักสูตรสถานศึกษา โดยภาพรวมครูผู้สอนมีการปฏิบัติระดับมาก สภาพปัญหาอุปสรรค โดยภาพรวมมีปัญหาในระดับปานกลาง 2.3 การดำเนินการใช้หลักสูตร โดยภาพรวมครูผู้สอนมีการปฏิบัติระดับมาก สภาพปัญหาอุปสรรคโดยภาพรวมมีปัญหาในระดับปานกลาง

จากการศึกษาแนวคิดเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวสรุปได้ว่า

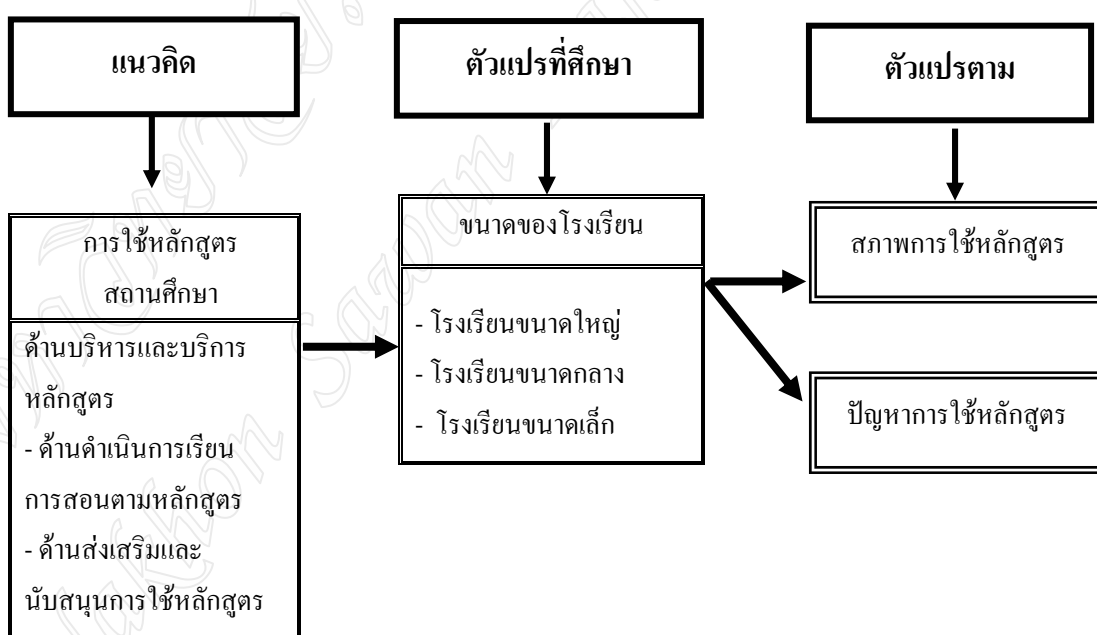
1. ปัจจัยสนับสนุนการใช้หลักสูตรไม่เพียงพอ เช่น ครูผู้สอน สื่อการเรียนการสอน การมีส่วนร่วมของชุมชน
2. กระบวนการใช้หลักสูตร การบริหารจัดการทรัพยากรบุคคล โดยการจัดครูผู้สอนให้ตรงตามวุฒิ และมีการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้
3. ผลผลิตจากการใช้หลักสูตร ผู้บริหารและครูผู้สอน ผู้เรียนและชุมชน มีความพึงพอใจต่อการใช้หลักสูตร นักเรียนมากกว่าร้อยละ 90 ผ่านเกณฑ์การประเมินทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

กรอบความคิดในการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ครูผู้สอนและผู้บริหาร เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการนำหลักสูตรไปใช้ เกิดประสิทธิภาพ โดยได้รับการสนับสนุนจากผู้เกี่ยวข้องใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านบริหารและบริการหลักสูตร ด้านดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตร ด้านสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร ดังเช่นงานวิจัยของ ฉวีวรรณ พุฒนาผล (2536) พบว่า 1) ด้านการเตรียมความพร้อม โรงเรียนมีการเตรียมความพร้อมก่อนการใช้หลักสูตร โดยการประชาสัมพันธ์ 2) ด้านดำเนินการ โรงเรียนมีการจัดทำแผนการสอน จัดครูเข้าสอนตามความสามารถ นิเทศด้วยการเยี่ยมชั้นเรียน 3) ด้านการติดตามและประเมินผล ดำเนินการภาคเรียนละ 1 ครั้ง โดยใช้แบบบันทึกการปฏิบัติงาน และด้านปัญหา พบว่า บุคลากรไม่เพียงพอ งบประมาณไม่เพียงพอ เอกสารหลักสูตรไม่เพียงพอ ครูขาดความรู้เรื่องหลักสูตร การสร้างเครื่องมือ

แบบทดสอบ วิธีสอน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นวพรรณ สรรพสิน (2536) พบว่า

1) ด้านบริหารการใช้หลักสูตร โรงเรียนส่วนใหญ่มีการวางแผนการใช้หลักสูตร ปัญหาที่พบ ได้แก่ ขาดงบประมาณ เอกสารหลักสูตรไม่เพียงพอ ครูขาดความรู้และทักษะในการสร้างสื่อ 2) ด้านการจัดการเรียนการสอน ผู้บริหารส่วนใหญ่มีการวางแผนการสอน ปัญหาที่พบ ได้แก่ ครูสอนวิชาที่ตนไม่ถนัด ครูขาดแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับเทคนิคและวิธีสอน ในขณะที่โรงเรียนขนาดเล็ก มีครูสอนไม่ครบชั้นเรียนตามที่เปิดสอนจริง โรงเรียนขนาดกลาง มีจำนวนครูพอดีกับชั้นเรียนที่เปิดสอน โรงเรียนขนาดใหญ่ มีครูสอนครบทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ครบทุกช่วงชั้น (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 1: 2547) ซึ่งโรงเรียนทั้ง 3 ขนาด มีการทำงานที่แตกต่างกัน มีวัตถุประสงค์แตกต่างกัน และมีความพร้อมในด้านวัตถุดิบที่สำคัญคือ ครูผู้สอนแตกต่างกัน ทำให้สภาพการใช้หลักสูตร และปัญหาการใช้หลักสูตร แตกต่างกันไป ดังนั้น ผู้วิจัยจึงกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย เรื่อง การศึกษาสภาพและปัญหาการใช้หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ช่วงชั้นที่ 2 ของ โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 1 รายละเอียดปรากฏในแผนภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 กรอบความคิดในการวิจัย